

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
Факультет фінансів та обліку**

Кафедра фінансів ім. С. І. Юрія

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему
**«Державне пенсійне страхування в Україні:
соціально-економічні, фінансові та
управлінські аспекти»**

Студентки групи ФФ зм-21

Рижик Ю.Б.

Науковий керівник: к.е.н., доцент

Сидорчук А.А.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS ____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

Тернопіль-2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	6
1.1. Суть, функції та соціальна роль державного пенсійного страхування.....	6
1.2. Організаційно-правові засади пенсійного забезпечення в Україні	13
РОЗДІЛ 2. ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ.....	20
2.1. Доходи в системі загальнообов'язкового пенсійного страхування.....	20
2.2. Видатки в системі державного пенсійного страхування.....	28
2.3 Контрольно-аналітична діяльність в системі загальнообов'язкового пенсійного страхування	36
РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	46
3.1. Проблеми системи державного пенс страхув та напрямки їх вирішення	46
3.2. Перспективи розвитку державного пенсійного страхування країни	56
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах трансформації економіки України перед державою постають нові економічні виклики, які вимагають нестандартних підходів до вирішення проблем, що не можуть бути ефективно вирішені методами командної економіки. Зі збільшенням кількості пенсіонерів зростає потреба в додаткових фінансових ресурсах для забезпечення належного рівня пенсійного забезпечення. Ринкові умови висувають нові вимоги до індивідуальної відповідальності суб'єктів страхування за дотримання умов і принципів страхування, що кардинально відрізняє сучасну систему від централізованої системи соціального забезпечення. Державне втручання нині обмежується створенням нормативно-правової бази та контролем за її дотриманням, а також за управлінням, інвестуванням пенсійних активів та заощаджень застрахованих осіб.

Враховуючи це, кожен громадянин повинен мати належне фінансове забезпечення на старість, отримуючи або мінімальну матеріальну підтримку від держави, або досягаючи достатнього рівня життя завдяки накопиченим коштам на індивідуальних рахунках у рамках пенсійного страхування. Історично пенсійне забезпечення за віком виникло як відповідь на потреби старіючого населення, яке через втрату фізичних можливостей втрачало і джерела для існування.

Проте, протягом трудового життя, ці люди забезпечували себе та свої сім'ї, активно беручи участь у створенні та розподілі суспільних благ. Від якості, своєчасності та обсягів їхньої роботи залежали розмір оплати праці та, відповідно, розмір їхніх пенсій. Отже, забезпечення пенсійної підтримки лягало на плечі або роботодавців, або держави. Крім того, необхідність пенсійного забезпечення обумовлена також ризиковим характером процесу відтворення робочої сили в умовах ускладнення виробничих технологій,

погіршення стану навколишнього середовища та погіршення стану здоров'я на пенсійний вік.

Мета і завдання дослідження. Метою цього дослідження є всебічний аналіз сучасного стану пенсійного страхування в Україні та оцінка його перспектив. Для досягнення мети визначені такі завдання:

1. дослідити сутність, функції та соціальну роль державного пенсійного страхування;
2. проаналізувати організаційно-правові засади пенсійного забезпечення в Україні;
3. оцінити доходи системи загальнообов'язкового пенсійного страхування;
4. проаналізувати видатки державного пенсійного страхування;
5. дослідити контрольно-аналітичну діяльність у системі загальнообов'язкового пенсійного страхування;
6. визначити проблеми реформування системи пенсійного страхування в Україні;
7. оцінити перспективи розвитку пенсійного страхування.

Об'єкт дослідження - система державного пенсійного страхування, що забезпечує соціальний захист населення України.

Предметом дослідження виступають соціально-економічні аспекти, фінансові механізми та управлінські підходи, що визначають функціонування цієї системи в умовах сучасних соціальних та економічних змін.

Методи дослідження. Логіка виконання дослідження базується на діалектичному підході та загальнонаукових методах дослідження. При аналізі теоретичних основ пенсійного страхування застосовувався діалектичний метод пізнання, що передбачає розгляд економічних явищ і процесів у їх загальному зв'язку, взаємозалежності та постійному розвитку. Використання системно-структурного методу дозволило досягти поставленої мети дослідження. У ході роботи також застосовувалися методи індукції і дедукції, узагальнення, аналізу і синтезу, порівняння, наукового

абстрагування, економіко-аналітичний метод, методи математичної статистики та графічний метод.

Інформаційна основа дослідження. Основу інформаційної бази для цього дослідження складають законодавчі та нормативні документи Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, укази Президента України, статистичні дані Державної служби статистики України, аналітичні й статистичні огляди, монографічні дослідження, а також наукові статті українських та іноземних дослідників.

Практична значимість отриманих результатів дослідження. Результати дослідження мають практичну значимість і можуть бути використані для вдосконалення функціонування системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Так, заслуговують на увагу пропозиції щодо необхідності розвитку накопичувальної складової державної пенсійної системи; підвищення прозорості діяльності Пенсійного фонду України.

Апробація результатів роботи. Ключові положення та результати дослідження представлені у збірнику матеріалів XXI Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених «Фіскальна політика України в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Тернопіль, 24 травня 2024 р.) та у збірнику наукових праць кафедри фінансів ім. С.І. Юрія Західноукраїнського національного університету «Фінансове забезпечення сталого розвитку» (теми публікацій – «Проблеми системи державного пенсійного страхування та напрямки їх вирішення», «Суть, функції та соціальна роль державного пенсійного страхування»).

Обсяг і структура роботи. Дослідження включає вступ, три розділи, висновки та перелік використаних джерел. Повний текст становить 67 сторінок (основний 64) і включає 6 таблиць, 5 рисунків. Список використаних джерел налічує 42 одиниці і розміщений на 5 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

1.1. Суть, функції та соціальна роль державного пенсійного страхування.

Пенсійне страхування, забезпечене державою, є фундаментом соціальної політики, виконуючи вирішальну роль у підтримці соціально-економічної стабільності держави. Воно спрямоване на забезпечення гідного рівня життя громадян у період непрацездатності, що виступає вагомим показником соціальної справедливості та розвитку держави.

Система державного пенсійного страхування гарантує перерозподіл національного доходу через механізм страхових внесків, забезпечуючи фінансовий захист громадян у разі втрати працездатності. Згідно з Конституцією України, держава має обов'язок забезпечити право на соціальний захист, зокрема пенсійне забезпечення, підкреслюючи соціальну значущість цієї сфери [1, с.141]. Сучасні демографічні й економічні виклики, як-от старіння населення та економічна нестабільність, ставлять нові завдання перед системою пенсійного страхування. Це підкреслює потребу в її реформуванні для забезпечення стійкості та відповідності викликам сьогодення [2, с.175].

Пенсійне страхування, забезпечене державою, є однією з ключових складових системи соціального захисту, що гарантує виплати пенсій громадянам, які досягли пенсійного віку, втратили працездатність або годувальника. Головна мета цієї системи полягає у підтриманні соціальної справедливості та стабільності через перерозподіл частини доходів працюючих на користь тих, хто вже не може забезпечувати себе самостійно.

Страховий стаж - один із центральних елементів у системі державного пенсійного страхування. Це період, протягом якого громадянин сплачував внески до ПФУ, що безпосередньо впливає на розмір пенсійних виплат. Ще

одним вагомим поняттям є пенсійний вік, з досягненням якого громадянин має право на пенсію. В Україні цей вік регулюється законодавством і може змінюватися залежно від статі та умов праці.

Пенсійний фонд - це спеціальний фонд, який акумулює внески громадян та використовує ці кошти для виплати пенсій, виступаючи основою фінансової стабільності системи. Закон України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» визначає ключові принципи функціонування системи, серед яких - солідарність поколінь, обов’язковість внесків та соціальна справедливість. Ці принципи гарантують стабільне фінансування системи та справедливий розподіл пенсій [3, с.376]. Розвиток системи пенсійного страхування в Україні відзначався кількома ключовими етапами, кожен з яких супроводжувався змінами в законодавстві та структурі управління. З моменту незалежності Україна стикнулася з необхідністю створення ефективної та стійкої пенсійної системи, що відповідає новим економічним і соціальним умовам.

Нижче наведено таблицю 1.1, яка демонструє основні етапи розвитку системи державного пенсійного страхування в Україні.

Таблиця 1.1

Основні етапи розвитку державного пенсійного страхування в Україні

Рік	Основні події та зміни
1991	Прийняття першого Закону України «Про пенсійного забезпечення», що заклав основи функціонування системи.
1998	Впровадження накопичувальної системи як додаткового рівня пенсійного забезпечення.
2003	Прийняття Закону «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування», що реформував пенсійну систему.
2011	Реформа, спрямована на підвищення пенсійного віку та введення нового порядку обчислення пенсій.
2017	Осучаснення пенсійних виплат і диференціація їх залежно від стажу й зарплати в межах нової пенсійних реформи.

Джерело: складено автором на основі [4, с.350]

Аналізуючи наведені дані, можна зробити висновок, що основні зміни в системі пенсійного страхування були спрямовані на її адаптацію до нових економічних умов та викликів. Кожен із зазначених етапів мав свої особливості та наслідки, що впливали на подальший розвиток системи.

Перехід до основних етапів розвитку системи дозволяє більш детально проаналізувати вплив кожного з них на сучасну систему пенсійного забезпечення. Наприклад, прийняття Закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» у 2003 році заклало основу для сучасної системи пенсійного забезпечення, визначивши ключові принципи її функціонування. У той час як пізніші реформи були спрямовані на її вдосконалення та адаптацію до нових умов.

Розвиток державного пенсійного страхування в Україні відзначався кількома ключовими етапами, кожен з яких мав суттєвий вплив на сучасну систему. Зокрема, прийняття першого Закону України «Про пенсійне забезпечення» в 1991 році стало відправною точкою для формування національної пенсійної системи. Цей закон закріпив основні права громадян на пенсійне забезпечення та визначив основні принципи функціонування системи, включаючи солідарність поколінь та обов'язковість страхових внесків.

Другим важливим етапом стало впровадження накопичувальної пенсійної системи у 1998 році. Цей нововведення створило додатковий рівень пенсійного забезпечення, що забезпечує громадянам можливість самостійно накопичувати додаткові пенсійні заощадження.

Прийняття Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» у 2003 році стало третьою важливою віхою. Цей закон визначив нові підходи до організації пенсійної системи, включаючи запровадження індивідуальних пенсійних рахунків та розширення прав громадян на отримання пенсійних виплат.

Наступні реформи, зокрема підвищення пенсійного віку в 2011 році та осучаснення пенсій у 2017 році, були спрямовані на забезпечення

довгострокової стабільності пенсійної системи в умовах демографічних змін та економічних викликів. Ці реформи дозволили зберегти соціальну справедливість та підвищити рівень пенсійного забезпечення в Україні.

Після детального аналізу еволюції державного пенсійного страхування в Україні, варто зосередитися на функціях, які виконує ця система у сучасних умовах. Пенсійне страхування, забезпечене державою відіграє важливу роль не лише у забезпеченні соціальної справедливості, але й у підтримці економічної стабільності держави. Функції цієї системи є багатогранними, охоплюючи як соціальні, так і економічні аспекти, і вони мають вирішальне значення для підтримки добробуту громадян.

Основні функції державного пенсійного страхування можна окреслити наступним чином:

1. Соціальний захист громадян через пенсійне забезпечення;
2. Перерозподіл доходів через пенсійне страхування;
3. Забезпечення стабільності та прогнозованості фінансової системи.

Ці функції забезпечують виконання ключових завдань держави щодо соціального захисту населення та сприяють збереженню соціальної справедливості в умовах економічних та демографічних змін [5, с.10].

Пенсійне страхування, забезпечене державою виконує важливу функцію соціального захисту громадян, що забезпечує їхній добробут у разі досягнення пенсійного віку, втрати працездатності або втрати годувальника. Це є основним механізмом, за допомогою якого держава гарантує, що жоден громадянин не залишиться без засобів до існування у старості або в складних життєвих ситуаціях. Пенсійне забезпечення не тільки сприяє зниженню рівня бідності серед осіб похилого віку, але й підтримує загальну соціальну стабільність у суспільстві, що є важливою складовою соціальної політики держави.

Іншим не менш важливим аспектом функціонування державного пенсійного страхування є перерозподіл доходів через систему пенсійних внесків. Цей процес забезпечує передачу частини доходів від працюючих

громадян до тих, хто вже завершив свою трудову діяльність або втратив здатність працювати. Завдяки цьому система пенсійного страхування виконує функцію солідарності поколінь, що дозволяє забезпечувати соціальну рівновагу та зменшувати економічну нерівність. Такий перерозподіл доходів не тільки сприяє збереженню соціальної справедливості, але й є важливим механізмом забезпечення стабільності в суспільстві.

Окрім того, Пенсійне страхування, забезпечене державою відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та прогнозованості фінансової системи країни. Накопичення та розподіл пенсійних внесків мають значний вплив на економічну стабільність, оскільки пенсійні фонди виступають важливими інституційними інвесторами, забезпечуючи довгострокові інвестиції у різні сектори економіки. Це, у свою чергу, сприяє сталому розвитку економіки держави. Прогнозованість пенсійних виплат забезпечує громадянам можливість планування особистих фінансів на довгострокову перспективу, що знижує ризики у фінансовій сфері на рівні домогосподарств і сприяє загальній економічній стабільності країни. Таким чином, пенсійне страхування, забезпечене державою не тільки виконує соціальну функцію, але й відіграє важливу роль у підтримці фінансової стійкості та економічного розвитку держави [6, с.310-318].

Воно виконує багатогранну роль у соціальному житті суспільства, впливаючи на різні аспекти стабільності та добробуту. Основною його функцією є забезпечення соціального захисту громадян, що включає регулярні виплати пенсій, які підтримують стабільний рівень життя осіб похилого віку. Це знижує рівень бідності серед пенсіонерів, забезпечуючи їм фінансову стабільність у старості. Одночасно, система пенсійного страхування виконує важливу роль у перерозподілі доходів у суспільстві, що дозволяє зменшити економічну нерівність та підтримувати соціальну рівновагу.

Крім того, пенсійне страхування впливає на демографічні процеси, оскільки гарантія соціального захисту в старості стимулює громадян до участі в трудовій діяльності та сприяє прийняттю рішень щодо народження дітей. Важливо також зазначити вплив пенсійного страхування на ринок праці: воно стимулює офіційне працевлаштування та знижує рівень тіньової економіки. Система пенсійного страхування сприяє зменшенню соціальної напруги та запобігає соціальним конфліктам, що є важливим для загальної стабільності суспільства [7, с. 404].

Накопичені кошти пенсійних фондів стають джерелом інвестицій у національну економіку, підтримуючи її сталий розвиток. Пенсійна система також забезпечує прогнозованість фінансових потоків на рівні держави та домогосподарств, що знижує ризики у фінансовій сфері та сприяє довгостроковому плануванню. Не менш важливою є роль пенсійного страхування у підвищенні довіри громадян до держави та її соціальної політики, що зміцнює соціальний контракт між державою та громадянами [8, с. 159-166]. Таким чином, соціальна роль державного пенсійного страхування є комплексною та багатовимірною, охоплюючи різні аспекти життя суспільства та економіки. Нижче наведено таблицю 1.2, що відображає основні соціальні впливи державного пенсійного страхування.

Таблиця 1.2

Соціальні впливи державного пенсійного страхування

Вплив	Опис	Приклади та статистичні дані
Вплив на соціальну стабільність	Підтримка стабільного рівня життя пенсіонерів, зменшення соціальної напруги.	В Україні 11,3 млн. осіб отримують пенсії, що є основним джерелом доходу для 70% пенсіонерів.
Зменшення рівня бідності	Зниження кількості бідних серед осіб похилого віку через регулярні виплати для пенсіонерів.	У 2023 році рівень бідності серед пенсіонерів знизився на 5% завдяки індексації пенсій.
Вплив на демографічні	Вплив на рішення щодо народження дітей,	Високий рівень пенсійного забезпечення стимулює

Продовження таблиці 1.2

процеси	участь у трудовій діяльності, враховуючи соціальні гарантії в старості.	молодь до активної участі в офіційному працевлаштуванні, знижуючи рівень тіньової економіки.
Вплив на ринок праці	Стимулювання офіційного працевлаштування, зниження рівня тіньової економіки.	Пенсійні внески є обов'язковими для офіційно працевлаштованих осіб, що сприяє легалізації зайнятості.
Інвестиційний вплив	Використання накопичених коштів пенсійних фондів для інвестицій у національну економіку.	Пенсійні фонди є великими інституційними інвесторами, що підтримують сталий розвиток економіки.
Забезпечення економічної стабільності	Прогнозованість фінансових потоків на рівні держави та домогосподарств.	Прогнозовані виплати для пенсіонерів дозволяють громадянам планувати свої фінанси, знижуючи економічні ризики.

Джерело: складено автором на основі [9, с. 13-18]

Отже, пенсійне страхування, забезпечене державою, є невід'ємною складовою соціально-економічного життя України. Воно відіграє важливу роль у забезпеченні соціальної стабільності, підтримці добробуту громадян та зменшенні рівня бідності серед людей похилого віку. Завдяки механізмам перерозподілу доходів система пенсійного страхування сприяє соціальній рівновазі та зменшує економічну нерівність. Одночасно, пенсійні фонди є важливими інструментами довгострокових інвестицій, які підтримують сталий розвиток економіки країни.

Зважаючи на виклики, з якими стикається сучасна пенсійна система, зокрема демографічні зміни та економічну нестабільність, подальше вдосконалення державного пенсійного страхування є необхідним для збереження соціальної справедливості та економічної стійкості. Зміцнення довіри громадян до держави та її соціальної політики також виступає важливим аспектом, що підсилює соціальний контракт між державою і суспільством, сприяючи загальному добробуту та стабільності.

Розгляд сутності державного пенсійного страхування дозволяє дійти висновку, що ця система є головним інструментом соціального захисту, забезпечуючи стабільність і передбачуваність пенсійних виплат. Основні поняття, як-от страховий стаж, пенсійний вік та пенсійний фонд, мають вирішальну роль у функціонуванні цієї системи. Еволюція пенсійного страхування в Україні пройшла кілька ключових етапів, що значно вплинули на її сучасний стан, адаптуючи до нових соціально-економічних умов.

1.2. Організаційно-правові засади пенсійного забезпечення в Україні

Правові основи пенсійного забезпечення в Україні формуються системою законодавчих актів, що створюють правове поле для функціонування системи пенсійного страхування. Головне завдання цього правового регулювання - забезпечити соціальний захист громадян у разі настання старості, втрати працездатності або інших випадків, передбачених законодавством. Відносини між державою, роботодавцями та застрахованими особами регулюються з метою гарантування соціального захисту.

Основні акти, такі як Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», закладають правову базу для функціонування системи пенсійного страхування. Ці закони регламентують права та обов'язки учасників пенсійних відносин, механізми фінансування пенсійних виплат, і гарантують стабільність функціонування системи [10, с. 15-23].

Організаційно-правові засади пенсійного забезпечення визначають структуру та функції органів, що здійснюють пенсійну політику, і включають не тільки правові норми, а й адміністративні механізми. Це дозволяє ефективно реалізовувати норми на практиці, починаючи від збору внесків і

до виплати пенсій. Ефективність цих засад забезпечує стабільність соціального захисту [11, с. 25-30].

Сучасна соціальна політика України у сфері пенсійного забезпечення базується на правовому регулюванні, державному нагляді та фінансовій стабільності. Правові норми та механізми нагляду гарантують дотримання всіх елементів системи, забезпечуючи стабільність фінансових потоків і захист прав громадян.

Правове регулювання пенсійного забезпечення в Україні є важливим елементом системи соціального захисту. Основні законодавчі акти, що визначають правові основи цієї сфери, включають наступні документи:

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09 липня 2003 р. № 1058-IV. Цей закон регулює основи функціонування пенсійної системи, включно з порядком нарахування пенсійних виплат і правами учасників системи. Він також впроваджує солідарний і накопичувальний принципи пенсійного страхування, обов'язковість внесків і механізми контролю. Закон є фундаментом для ефективної пенсійної системи та інституцій управління [12, с. 376].

2. Закон України «Про пенсійного забезпечення» від 05 листопада 1991 р. № 1788-XII. Цей нормативний акт регулює соціальний захист різних категорій громадян, встановлюючи основні умови для нарахування пільгових пенсій. Він забезпечує особливі умови для певних груп професій і категорій населення [13, с. 376].

3. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09 липня 2003 р. № 1057-IV. Закон регулює діяльність недержавних пенсійних фондів, зокрема їхній статус, реєстрацію та нагляд. Він забезпечує розвиток добровільного пенсійного страхування, що доповнює державну систему та гарантує фінансову стабільність [14, с. 376].

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2018 р. № 1056 «Про затвердження Порядку призначення та виплати пенсій». Цей акт регламентує процеси нарахування пенсій за віком, по інвалідності та в разі

втрати годувальника. Він визначає порядок подання документів, строки розгляду та механізми оскарження рішень [15].

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 04 червня 2020 р. № 389 «Про затвердження Порядку надання пільг з урахуванням середньомісячного сукупного доходу сім'ї». Документ регулює надання соціальних пільг і допомог, що базуються на розрахунку середньомісячного доходу сім'ї, що впливає на право отримання соціальних гарантій і пенсійних виплат [16].

ПФУ є головним виконавчим органом, відповідальним за адміністрування загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Він управляє коштами фонду, проводить нарахування й виплату пенсій, а також веде облік страхових внесків [17, с. 45-53].

Основні функції та структурні підрозділи Пенсійного фонду України представлені у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Структура та функції Пенсійного фонду України

Структурний елемент	Основні функції
Центральний апарат	Розробка та координація державної політики у сфері пенсійного забезпечення, управління регіональними підрозділами.
Регіональні управління	Збір та облік страхових внесків, нарахування і виплата пенсій, контроль за правильністю здійснення цих процесів.
Територіальні управління	Призначення та виплата пенсій на місцевому рівні, консультаційна підтримка громадян.
Відділи обліку та фінансів	Ведення обліку надходжень та витрат, контроль за використанням коштів фонду.
Відділи роботи з громадянами	Надання консультацій, розгляд звернень громадян, вирішення конфліктних ситуацій.

Джерело: складено автором на основі [18]

Пенсійний фонд України (ПФУ) є основним виконавчим органом, відповідальним за забезпечення стабільності та ефективності пенсійної системи. Він керує збором страхових внесків, проводить нарахування та виплату пенсійних коштів, забезпечуючи фінансовий захист громадян. Цей процес є основоположним для підтримки соціально-економічної стабільності країни, оскільки пенсійні виплати охоплюють значну частину населення. Стабільна робота ПФУ гарантує своєчасне виконання пенсійних зобов'язань перед громадянами та забезпечує рівномірний розподіл ресурсів між усіма учасниками системи.

Міністерство соціальної політики України (Мінсоцполітики) виступає ключовим органом, що формує державну політику у сфері соціального захисту, включаючи пенсійне забезпечення. Цей орган відповідає за розробку стратегічних напрямів розвитку пенсійної системи, а також за підготовку нормативно-правових актів, які забезпечують функціонування пенсійної системи відповідно до сучасних умов. Крім того, Міністерство контролює діяльність ПФУ, забезпечуючи координацію між різними державними органами, що реалізують пенсійну політику. Такий підхід гарантує стабільність у системі та нагляд за ефективністю використання державних ресурсів у сфері пенсійного забезпечення.

Одним із важливих аспектів діяльності Мінсоцполітики є проведення реформ та вдосконалення пенсійного законодавства. Актуальні зміни мають на меті адаптацію системи до демографічних і економічних викликів сучасності, що забезпечить її стійкість і відповідність світовим стандартам. Важливу роль у пенсійній системі відіграють нормативно-правові акти, які встановлюють правила функціонування пенсійних фондів. Це стосується як державних, так і недержавних пенсійних фондів, що дозволяють громадянам здійснювати додаткові добровільні пенсійні накопичення, забезпечуючи фінансову стабільність у майбутньому.

Україна активно впроваджує міжнародний досвід у сфері пенсійного забезпечення, використовуючи кращі практики для вдосконалення власної

пенсійної системи. Існує кілька міжнародних стандартів пенсійного забезпечення, які є орієнтиром для національних пенсійних систем, і Україна враховує ці стандарти при розробці та реформуванні свого законодавства. Використання міжнародного досвіду сприяє підвищенню ефективності національної системи пенсійного страхування та її стійкості до зовнішніх викликів, забезпечуючи більш надійний соціальний захист для майбутніх поколінь пенсіонерів.

Міжнародні стандарти пенсійного забезпечення визначаються рядом ключових документів, розроблених міжнародними організаціями, такими як Міжнародна організація праці (МОП), Світовий банк та Європейський Союз. Ці стандарти включають принципи рівноправності, достатності, стійкості та транспарентності пенсійних систем, розглянемо їх детальніше:

1. Принцип рівноправності передбачає, що пенсійна система повинна забезпечувати рівні права на пенсійне забезпечення для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу, статі чи професії;
2. Принцип достатності означає, що виплати для пенсіонерів мають бути достатніми для забезпечення гідного рівня життя після виходу на пенсію;
3. Принцип стійкості вимагає, щоб пенсійна система була фінансово стійкою в довгостроковій перспективі, враховуючи демографічні зміни та економічні виклики;
4. Принцип транспарентності зобов'язує забезпечувати прозорість управління пенсійними фондами та інформування учасників системи про їхні права та обов'язки.

Україна активно працює над імплементацією міжнародного досвіду в національне законодавство, що регулює пенсійне забезпечення. Це включає адаптацію європейських стандартів соціального захисту та рекомендацій Міжнародної організації праці (МОП).

Одним із прикладів такої імплементації є впровадження трирівневої пенсійної системи, яка включає:

1. Перший рівень – солідарна система, що базується на загальнообов’язкових внесках і забезпечує базові виплати для пенсіонерів;
2. Другий рівень – обов’язкове накопичувальне страхування, що передбачає персональні рахунки для накопичення пенсійних внесків;
3. Третій рівень – добровільне накопичувальне страхування, яке дозволяє громадянам додатково накопичувати кошти на пенсію через недержавні пенсійні фонди [20, с. 214].

Ці заходи дозволяють підвищити стабільність та стійкість пенсійної системи України, забезпечуючи її відповідність міжнародним стандартам та вимогам. Зокрема, Закон України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» був переглянутий з урахуванням рекомендацій міжнародних організацій та передового досвіду країн Європейського Союзу.

Підсумовуючи, організаційно-правові засади пенсійного забезпечення в Україні є критичним елементом, який забезпечує стабільність та ефективність функціонування пенсійної системи. Законодавча база, що регулює діяльність пенсійних фондів, забезпечує правову захищеність учасників пенсійної системи та контроль за діяльністю фондів. Впровадження міжнародного досвіду в національне законодавство дозволяє Україні поступово вдосконалювати пенсійну систему, роблячи її більш стійкою та адаптованою до сучасних викликів. Це сприяє підвищенню довіри громадян до державних інститутів і забезпеченню соціальної справедливості та економічної стабільності в країні.

У першому розділі було розглянуто основні теоретичні аспекти державного пенсійного страхування в Україні, що включають сутність, функції та організаційно-правові засади цієї системи. Пенсійне страхування є невід’ємною частиною соціальної політики держави, яка забезпечує громадянам фінансову підтримку в старості, у випадку втрати працездатності чи втрати годувальника.

Аналіз правової бази показав, що в Україні існує достатньо розгалужена система нормативно-правових актів, яка регулює діяльність як

державних, так і недержавних пенсійних фондів. Особливу увагу було приділено аналізу ключових законів та постанов, що визначають порядок призначення, обліку та виплати пенсійних виплат. Ці документи формують основу для стабільного та прозорого функціонування пенсійної системи.

Розгляд міжнародного досвіду та його імплементації в Україні показав, що країна активно адаптує передові стандарти та підходи, використовуючи найкращі практики інших держав. Це дозволяє забезпечити відповідність української пенсійної системи сучасним викликам та сприяє підвищенню ефективності її функціонування.

Таким чином, організаційно-правові засади державного пенсійного страхування в Україні є комплексною системою, яка забезпечує соціальну захищеність громадян і відповідає сучасним вимогам щодо надійності та стабільності пенсійних виплат. Подальше вдосконалення цієї системи, враховуючи міжнародний досвід, є важливим кроком для підвищення рівня життя населення та збереження соціальної стабільності в державі.

РОЗДІЛ 2

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

2.1. Доходи в системі загальнообов'язкового пенсійного страхування

Важливість доходів у системі загальнообов'язкового пенсійного страхування незаперечна і прямо корелює зі стабільністю та ефективністю функціонування цієї системи. Оперування адекватним рівнем доходів Пенсійного фонду є критичним для забезпечення постійних та достатніх пенсійних виплат, що становить основу фінансової безпеки пенсіонерів. Ці доходи формуються переважно за рахунок єдиного соціального внеску, що робить його основною опорою фінансування системи. Для кращого розуміння структури доходів Пенсійного фонду України, важливо розглянути основні джерела надходжень, які формують його бюджет. На рисунку нижче наочно представлено розподіл основних джерел доходів Пенсійного фонду України.

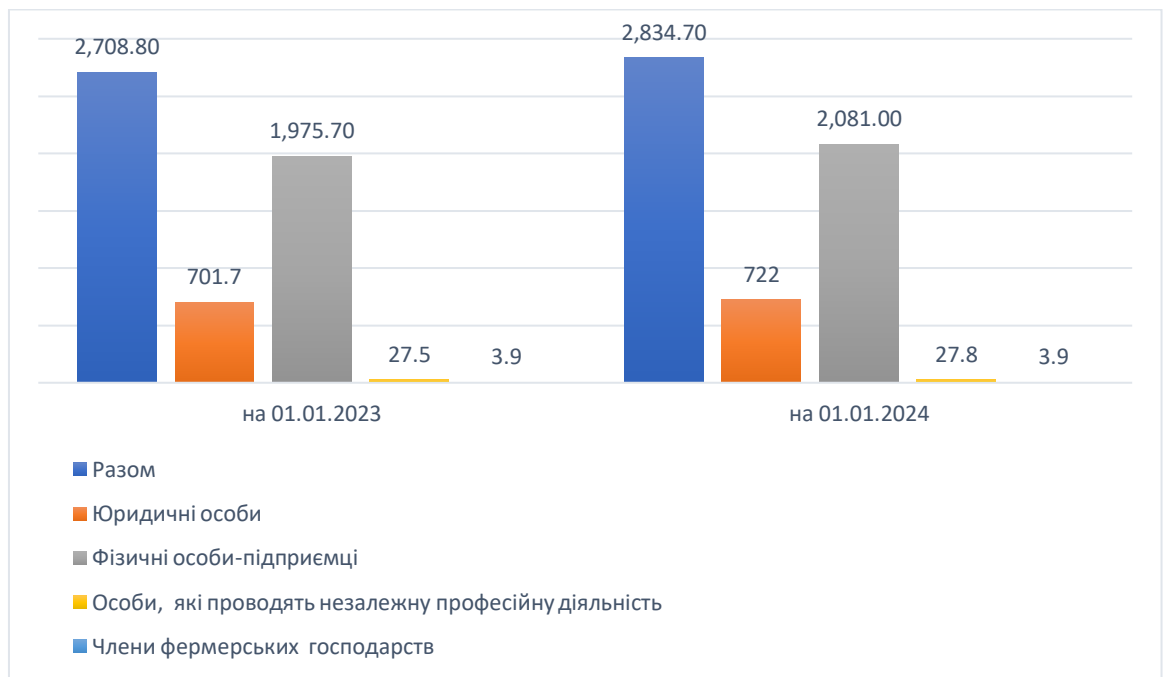

Рис. 2. 1 Джерела доходів у системі загальнообов'язкового пенсійного страхування

Джерело: складено автором на основі [21]

Внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ) є ключовим і найважливішим джерелом доходів Пенсійного фонду України. Ці внески сплачуються роботодавцями, працівниками та самозайнятими особами, що забезпечує значну частину коштів для фінансування пенсійних виплат. У 2024 році фактичні надходження від ЄСВ досягли 292,9 млрд. грн., що на 13,1% більше, ніж у попередньому році. Таке зростання свідчить про стабільне підвищення надходжень, що може бути результатом зростання рівня заробітних плат, а також збільшення кількості офіційно працевлаштованих осіб.

Динаміку кількості платників ЄСВ можна проілюструвати на основі діаграми (рис. 2.2) , що відображає зміни у кількості платників єдиного внеску серед різних категорій (юридичні особи, фізичні особи, та самозайняті особи) станом на 01.01.2024 у порівнянні з даними на 01.01.2023 року.

Рис. 2.2 Динаміка кількості платників ЄСВ, тис. осіб

Джерело: складено автором на основі [22]

Згідно з даними Державної податкової служби України, на початок 2024 року на обліку перебувало 2 834,7 тис. платників єдиного внеску, що на 125,9 тис. більше, ніж на початку 2023 року. Це зростання кількості платників свідчить про ефективні заходи щодо легалізації праці та

покращення економічної ситуації. Водночас варто зазначити, що певні негативні фактори все ж вплинули на ринок праці: кількість осіб, у яких рівень заробітної плати є нижчим за мінімальний розмір, зменшилася на 446,6 тис. осіб.

Державний бюджет є важливим джерелом фінансової підтримки Пенсійного фонду України. Трансферти з державного бюджету направляються на покриття дефіциту коштів, а також на фінансування окремих соціальних програм, які не можуть бути покриті за рахунок внесків на ЄСВ. У 2024 році трансферти з державного бюджету склали 143,1 млрд. грн., що трохи нижче на 1% порівняно з 2023 роком. Це зниження може бути обумовлене загальним скороченням бюджетних витрат або перерозподілом фінансування на інші соціальні програми. Важливо відзначити, що трансферти з державного бюджету є необхідним компонентом для забезпечення стійкості пенсійної системи в умовах економічної нестабільності.

ПФУ має право стягувати штрафи та пені з платників ЄСВ за порушення строків або умов сплати внесків. Це джерело доходу є важливим для забезпечення фінансової дисципліни серед роботодавців та інших платників. Повернення коштів від штрафів та пені дозволяє компенсувати втрати, що виникають внаслідок несвоєчасної сплати ЄСВ, і ці кошти спрямовуються на покриття поточних витрат Пенсійного фонду. Розмір таких надходжень може значно варіюватися залежно від кількості порушень і ефективності контрольних заходів.

Одним із додаткових джерел доходів Пенсійного фонду є інвестування тимчасово вільних коштів у різні фінансові інструменти, такі як державні цінні папери, банківські депозити тощо. Прибутки від таких інвестицій допомагають фонду підтримувати свою фінансову стійкість і забезпечувати додаткові ресурси для пенсійних виплат. Цей вид доходу є менш значним, але важливим, оскільки дозволяє ефективніше управляти наявними коштами, знижуючи ризики від їх неефективного використання.

Якщо у попередньому році залишаються невикористані кошти, вони повертаються до бюджету Пенсійного фонду в наступному році. Це джерело надходжень може варіюватися залежно від ефективності бюджетного планування та виконання фінансових зобов'язань. Повернення залишків дозволяє фонду більш гнучко планувати витрати на наступний рік і забезпечує стабільність у фінансуванні пенсійних виплат.

ПФУ може отримувати цільові надходження від державних програм, які спрямовуються на фінансування конкретних соціальних ініціатив, таких як виплата пільг, субсидій тощо. Ці надходження можуть бути важливими для забезпечення додаткових виплат пенсіонерам або для реалізації спеціальних програм, наприклад, допомоги найбільш уразливим верствам населення. Цільові надходження можуть значно змінюватися залежно від державної політики і бюджетних пріоритетів на поточний рік.

Окрему частку доходів Пенсійного фонду можуть складати кошти, що надходять за укладеними договорами страхування з приватними компаніями та державними установами. Такі договори можуть включати корпоративні пенсійні програми, додаткові страхові внески та інші форми співпраці. Це джерело доходу є менш значущим, але може забезпечити додаткові економічні засоби для фонду, які можна використовувати на реалізацію соціальних програм.

У 2023 році ПФУ продемонстрував значне зростання доходів, що стало важливим кроком до стабілізації фінансової системи. Загальні доходи бюджету Пенсійного фонду становили 777,2 млрд. грн., що перевищило плановий показник на 1,0%. Це свідчить про ефективність роботи з управління надходженнями та покращення макроекономічних умов у країні. Порівняно з 2022 роком, доходи зросли на 156,8 млрд. грн., або на 25,3%, що є значним приростом для такої системи. Основну частину цього приросту забезпечили надходження від загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, які склали 463,1 млрд. грн. Цей результат демонструє успіхи у зборі єдиного соціального внеску (ЄСВ) та його вплив на фінансову стійкість

Пенсійного фонду. Таке зростання стало можливим завдяки підвищенню рівня заробітних плат та збільшенню кількості працівників, що сплачують ЄСВ.

Економічні зміни в Україні у 2023 році мали помітний вплив на рівень доходів Пенсійного фонду через різні макроекономічні чинники, такі як зайнятість, зростання заробітної плати та інфляція. За даними, середня заробітна плата зросла до 16 836 грн. у грудні 2023 року, що становило загальний приріст на 7% порівняно з попереднім роком. Однак, на фоні інфляції, яка склала в середньому 12,9%, реальна заробітна плата фактично знизилася приблизно на 5%. Це означає, що зростання заробітних плат не змогло компенсувати втрати купівельної спроможності, що, у свою чергу, впливає на розмір внесків до Пенсійного фонду. Важливим чинником залишається офіційне працевлаштування, оскільки лише легальні доходи можуть стати основою для стабільного надходження єдиного соціального внеску (ЄСВ). Зміни на ринку праці, зокрема коливання в секторах економіки, можуть призводити до нестабільних надходжень, що відображається у подальшому на фінансових показниках Пенсійного фонду.

Демографічні виклики, зокрема старіння населення, стають дедалі більшим тягарем для системи пенсійного страхування. За останні роки чисельність працездатного населення поступово зменшується, тоді як кількість пенсіонерів зростає, що створює додатковий тиск на працюючих осіб. Такий дисбаланс призводить до зростання навантаження на фонд, адже кількість платників знижується, тоді як витрати на пенсійні виплати зростають. Це особливо помітно в умовах, коли держава не проводить масштабних реформ для підтримки трудової активності старших поколінь або не стимулює зайнятість молоді. Також важливим є аспект міграції: виїзд працездатного населення за кордон погіршує демографічну ситуацію та впливає на кількість платників ЄСВ. У таких умовах уряд має переглянути підходи до пенсійної реформи, зокрема, з огляду на необхідність збільшення кількості офіційно зайнятих та продовження трудового віку.

Політичні чинники мають не менш важливе значення, коли йдеться про доходи Пенсійного фонду. Зміни в законодавстві, зокрема щодо ставок ЄСВ та пенсійного віку, можуть суттєво вплинути на фінансові показники фонду. Наприклад, зростання мінімальної заробітної плати, яке передбачено у 2024 році, потенційно збільшить доходи Пенсійного фонду через зростання сплачених внесків. Проте поряд з цим збільшуються й витрати фонду, оскільки частина соціальних виплат також індексується відповідно до змін у мінімальних заробітках. Державні ініціативи у сфері пенсійного забезпечення, спрямовані на залучення приватних пенсійних фондів або модернізацію існуючої системи, можуть стати важливими кроками на шляху до зниження дефіциту Пенсійного фонду. Важливо також враховувати міжнародний досвід, оскільки інтеграція України у глобальну економіку вимагає відповідних змін у системі соціального забезпечення.

Інноваційні підходи в адмініструванні пенсійної системи є ще одним важливим елементом забезпечення її стабільності. Впровадження цифрових технологій і автоматизація процесів дозволяють значно підвищити ефективність контролю за сплатою внесків, знижуючи ризики тіньової економіки. Використання сучасних інформаційних систем спрощує облік доходів і витрат Пенсійного фонду, роблячи процес управління більш прозорим і оперативним. Крім того, ці технології дозволяють знизити адміністративні витрати на обслуговування системи, що позитивно впливає на загальну фінансову стабільність фонду. Сучасні технології можуть також допомогти в прогнозуванні фінансових показників фонду, що дозволить краще адаптувати стратегії до змін економічної ситуації.

Доходи за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням склали 29,6 млрд. грн., що включає 1,8 млрд. грн. коштів, які були повернуті до державного бюджету за надану у 2020 році фінансову допомогу Фонду соціального страхування України. Це джерело доходів є менш значущим у загальній структурі, але відіграє важливу роль у покритті окремих соціальних програм. Підтримка з боку державного бюджету також забезпечила додаткові

економічні засоби для стабілізації Пенсійного фонду. З Державного бюджету України на фінансування пенсійних програм у 2023 році надійшло 249,8 млрд. грн., що дозволило покрити дефіцит коштів Пенсійного фонду. Крім того, на виплату житлових субсидій і пільг було спрямовано 35,4 млрд. грн., а на інші виплати – 1,1 млрд. грн. Це демонструє важливість державної підтримки у забезпеченні стабільних виплат пенсій та соціальних допомог [22].

Аналіз регіональних доходів, що представлено в таблиці 2.1 показує нерівномірний розвиток економічної ситуації по різних областях України.

Таблиця 2.1

**Доходи Пенсійного фонду України за адміністративними
регіонами у 2022 та 2023 роках, млн. грн.**

№ з/п	Назва регіону	За 2022 рік (млн. грн.)	За 2023 рік (млн. грн.)	Відхилення +,- (млн. грн.)	Відхилення (%)
1	АР Крим	0,0	0,0	0,0	0,0
2	Вінницька	12 445,3	13 718,7	1 273,4	110,2
3	Волинська	8 162,1	9 286,4	1 124,3	113,8
4	Дніпропетровська	46 936,0	51 379,1	4 443,1	109,5
5	Донецька	10 609,3	10 935,3	326,0	103,1
6	Житомирська	12 749,9	15 116,7	2 366,8	118,6
7	Закарпатська	9 138,3	9 822,8	684,5	107,5
8	Запорізька	10 892,3	10 838,4	-53,9	99,5
9	Івано-Франківська	9 612,6	10 872,4	1 259,8	113,1
10	Київська	15 526,0	19 075,6	3 549,6	122,9
11	Кіровоградська	6 958,3	6 703,3	-255,0	96,3
12	Луганська	3 545,1	2 610,4	-934,7	73,6
13	Львівська	31 938,2	36 164,3	4 226,1	113,2
14	Миколаївська	11 147,6	12 481,1	1 333,5	112,0
15	Одеська	23 900,0	28 170,2	4 270,2	117,9
16	Полтавська	11 496,7	14 292,5	2 795,8	124,3
17	Рівненська	9 615,6	11 180,0	1 564,4	116,3
18	Сумська	8 528,0	9 175,3	647,3	107,6
19	Тернопільська	6 596,1	7 108,9	512,8	107,8
20	Харківська	24 770,3	28 150,3	3 380,0	113,6
21	Херсонська	4 331,4	5 387,7	1 056,3	124,4
22	Хмельницька	11 118,8	12 375,4	1 256,6	111,3
23	Черкаська	10 701,7	12 752,7	2 051,0	119,2
24	Чернівецька	5 551,7	6 254,7	703,0	112,7
25	Чернігівська	8 740,0	10 999,7	2 259,7	125,9
26	м. Київ	88 875,5	104 104,0	15 228,5	117,1
27	м. Севастополь	0,0	0,0	0,0	0,0
28	Центральний апарат	50,5	31,8	-18,7	63,0
	Разом	403 937,3	458 987,7	55 050,4	113,6

Джерело: складено автором на основі [22]

Найбільше зростання доходів було зафіксовано у місті Києві, де вони збільшилися на 15,2 млрд. грн., що становить приріст у 17,1%. Значне зростання також спостерігалось у Львівській області (+4,2 млрд. грн.) та Одеській області (+4,3 млрд. грн.). У той же час, деякі регіони, такі як Запорізька та Кіровоградська області, показали зменшення доходів на 0,05 млрд. грн. та 0,25 млрд. грн. відповідно. Це свідчить про різний рівень економічного розвитку та різні фактори, що впливають на економічну активність у регіонах. Такі розбіжності вимагають диференційованого підходу до планування та розподілу ресурсів Пенсійного фонду на регіональному рівні. Загальна динаміка доходів свідчить про поступове відновлення економіки, проте певні ризики все ще залишаються [23].

Прогнозування на майбутні роки базується на поточних тенденціях та аналізі макроекономічних показників. Очікується, що зростання доходів Пенсійного фонду продовжиться завдяки подальшому зростанню рівня зайнятості, підвищенню заробітних плат та покращенню економічних умов. Важливим чинником буде також збереження державної підтримки у вигляді трансфертів з державного бюджету, що дозволить покрити можливий дефіцит коштів. Зростання економіки позитивно вплине на збільшення надходжень від ЄСВ, що є основним джерелом доходів Пенсійного фонду. Проте ризики залишаються, зокрема у вигляді можливих економічних криз або нестабільності на ринку праці, що може вплинути на зменшення надходжень. Враховуючи ці чинники, прогноз на майбутні роки є загалом позитивним, проте потребує постійного моніторингу та адаптації стратегій управління фінансами.

Аналіз динаміки доходів Пенсійного фонду України за 2023 рік свідчить про значний прогрес у збільшенні фінансових ресурсів, що є важливим кроком на шляху до забезпечення стабільності пенсійної системи. Прогноз на майбутні роки також є оптимістичним, але вимагає обережного підходу до управління ресурсами та врахування можливих ризиків. Стійке зростання доходів дозволить забезпечити своєчасні виплати пенсій, а також

підвищити рівень соціального захисту громадян. Успішна реалізація цього прогнозу залежатиме від макроекономічної стабільності, ефективності роботи ринку праці та здатності Пенсійного фонду адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі.

Підсумовуючи, можна зазначити, що джерела доходів ПФУ є критично важливими для забезпечення стабільного фінансування пенсійних виплат. Головним джерелом надходжень є внески на загальнообов'язкове державне соціальне ЄСВ, які формують основну частину доходів фонду. ЄСВ нараховується на заробітну плату та інші доходи працівників, що забезпечує сталі фінансові потоки до ПФУ.

Окрім ЄСВ, ПФУ може отримувати кошти через дотації з державного бюджету, а також інші джерела, передбачені законодавством, зокрема від штрафів та пені за порушення строків сплати внесків. Сукупність цих доходів дозволяє підтримувати стійкість системи, особливо в умовах демографічних викликів та нестабільної економічної ситуації.

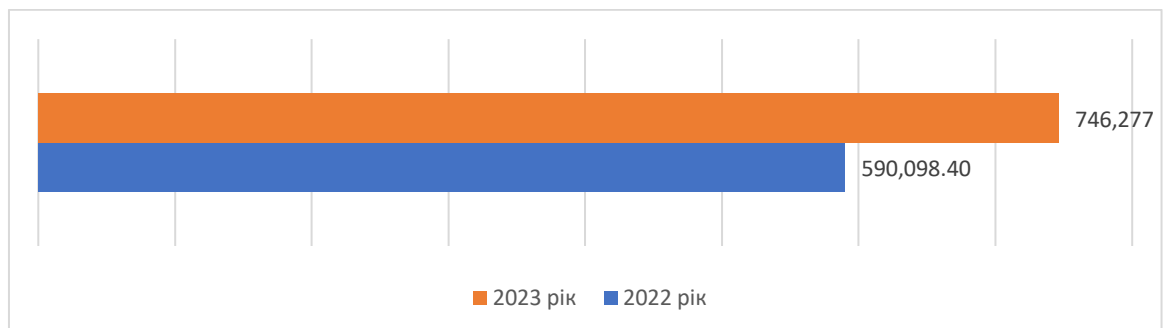
Таким чином, фінансова стабільність ПФУ значною мірою залежить від регулярного надходження внесків та ефективного адміністрування системи загальнообов'язкового пенсійного страхування.

2.2. Видатки в системі державного пенсійного страхування

Основна частина видатків складається з виплат трудових пенсій, які є життєво важливим джерелом доходу для мільйону пенсіонерів по всій країні. У 2023 р. обсяг витрат на трудових пенсії продовжував зростати через збільшення кількості пенсіонерів та регулярну індексацію пенсійних виплат. Індексація виступає важливим інструментом підтримки купівельної спроможності пенсіонерів, особливо в умовах інфляції та економічних викликів. Проте зростання видатків створює додатковий тиск на бюджет ПФУ, що потребує підвищеної уваги до ефективного управління ресурсами.

Ключовим аспектом видаткової політики є забезпечення стабільного фінансування не лише трудових пенсій, але й інших соціальних програм, таких як виплати пільг та субсидій. Це вимагає комплексного підходу до планування та контролю видатків, щоб уникнути бюджетного дефіциту та гарантувати стабільні виплати. Загалом, структура видатків ПФУ відображає його пріоритети у забезпеченні соціального захисту населення, але також підкреслює необхідність постійного моніторингу та оптимізації фінансових ресурсів. Адміністративні витрати ПФУ є ще одним важливим компонентом загальних видатків, який потребує детального аналізу та контролю. До цих витрат входить фінансування управлінської діяльності, модернізація інформаційних систем, оплата праці співробітників та інші операційні витрати, необхідні для ефективного функціонування фонду. У 2023 р. значна увага була приділена оновленню технологією інфраструктури, що дозволило покращити обробку даних та підвищити ефективність адміністрування пенсійних виплат. Однак витрати на ці заходи також потребують ретельного планування, щоб уникнути перевитрат і забезпечити максимальну ефективність використання бюджетних коштів.

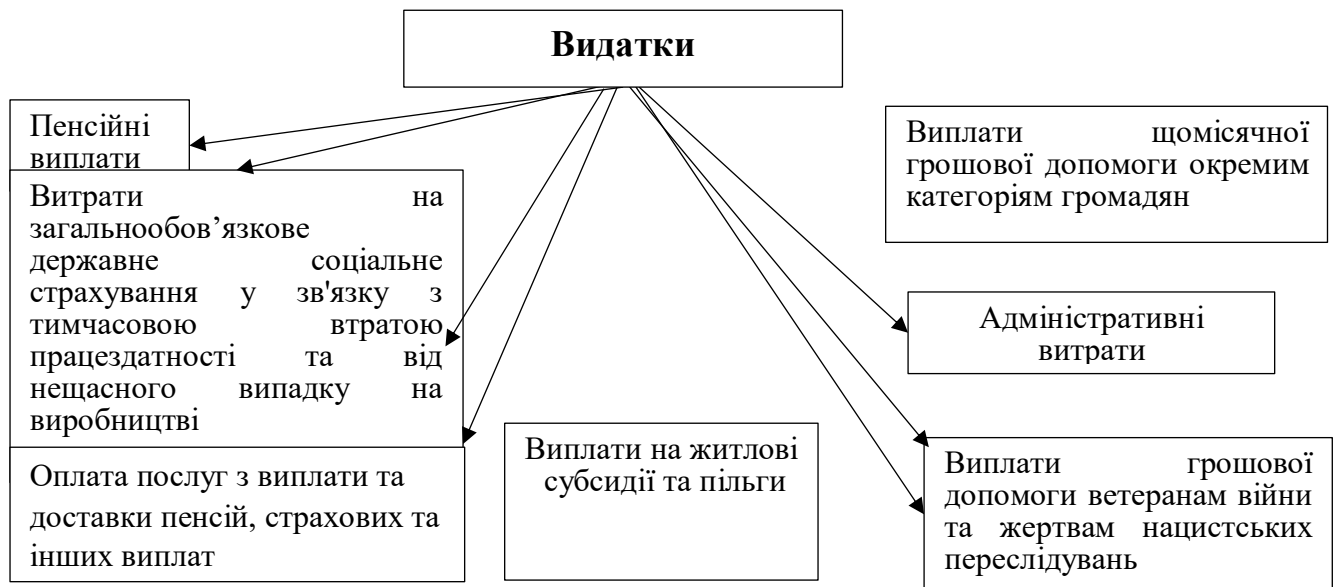
Структура видатків ПФУ відображає основні напрями фінансування, що забезпечують виконання соціальних зобов'язань держави перед громадянами. У 2023 р. загальні видатки ПФУ склали 746,3 млрд. грн, що на 156,2 млрд. грн. більше, ніж у 2022 р. (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Структура видатків Пенсійного фонду України за період 2022–2023 років, млн. грн.

Джерело: створено автором на основі [22]

Для розуміння загальної структури витрат Пенсійного фонду України важливо звернути увагу на основні категорії видатків, які формують бюджет фонду у 2024 році, вони представлені на рисунку 2.4.

Рисунок 2.4 - Розподіл видатків Пенсійного фонду за функціональними категоріями

Джерело: складено автором на основі [4, с.350]

Основну частину видатків складали виплати пенсіонерам, на які припадало 90% загальних видатків фонду, що становить 671,4 млрд. грн. Це свідчить, що забезпечення пенсійних виплат залишається пріоритетом витрат ПФУ, хоча їх частка в загальній структурі знизилася з 97,3% у 2022 р. до 90% у 2023 р. [24].

Другою за значимістю категорією стали витрати на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та нещасними випадками на виробництві. У 2023 р. ці витрати склали 3,8% від загальних видатків, порівняно з 1% у 2022 р., що відображає зростання потреби в соціальному страхуванні. Ще однією важливою категорією стали виплати на житло субсидії та пільги, частка яких зросла з 1% у 2022 р. до 4,7% у 2023 р. Це зумовлено підвищеними потребами у соціальній підтримці найвразливіших категорій населення.

Адміністративні витрати, хоч і займають меншу частку у структурі видатків, залишаються важливим аспектом діяльності ПФУ. У 2023 р. вони склали 1% від загальних видатків, що відповідає рівню 2022 р. Ці витрати включають фінансування діяльності фонду, оплату праці співробітників та витрати на модернізацію інформаційних систем. Загалом, структура видатків ПФУ демонструє прагнення держави забезпечити баланс між основними категоріями витрат, з акцентом на підтримку пенсійних виплат та соціальних програм, які є ключовими для забезпечення соціальної стабільності в країні.

Виплати пенсіонерам є головною статтею витрат ПФУ, що підкреслює їх важливість у загальній структурі бюджету. У 2022 р. вони становили 97,3% усіх видатків фонду, що свідчить про концентрацію ресурсів на забезпеченні соціального захисту пенсіонерів. Однак у 2023 р. частка пенсійних виплат зменшилася до 90,0%, хоча вони залишаються домінуючим напрямом витрат. Це зниження може бути обумовлене збільшенням витрат на інші соціальні програми та адміністрування потреби фонду. Незважаючи на це, виплати пенсіонерам все ще займають ключову позицію у витратах, що вказує на пріоритетність цього напрямку для забезпечення стабільності та добробуту пенсіонерів. Пенсійні платежі включають виплати за віком та іншим категоріям, таким як інвалідність чи втрата годувальника. Підтримка пенсійних виплат є критично важливою, особливо в умовах економічних викликів, що підсилює необхідність у стабільному фінансуванні цієї статті витрат. Збереження високої частки пенсійних виплат у структурі видатків ПФУ підкреслює важливість цієї складової у забезпеченні соціального захисту в Україні.

Витрати на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, пов'язані з тимчасовою втратою працездатності та нещасними випадками на виробництві, є важливою складовою соціального захисту в Україні. У 2022 р. ці витрати не були виділені окремо або складала незначну частину в структурі видатків ПФУ. Проте у 2023 р. ця категорія набрала більшої ваги, склавши 3,8% від загальних витрат фонду. Зростання цієї категорії свідчить

про підвищену потребу у фінансуванні соціального страхування, яке захищає громадян від фінансових втрат у випадку непередбачуваних обставин. Це може бути пов'язано з зростанням випадків тимчасової непрацездатності або змінами у законодавстві щодо соціального страхування. Такі витрати є необхідними для підтримання соціальної справедливості та забезпечення мінімального рівня доходу для осіб, які тимчасово втратили працездатність. Отже, зростання витрат на цю категорію вказує на збільшення уваги держави до захисту прав працівників та підкреслює важливість підтримки соціального страхування у загальній структурі видатків ПФУ.

Виплати на житлові субсидії та пільги є ще одним важливим напрямом видатків ПФУ, що забезпечує соціальний захист найбільш уразливих верств населення. У 2022 р. на ці виплати припадало лише 1% від загальних видатків фонду, але вже у 2023 р. цей показник зріс до 4,7%. Це значне зростання свідчить про підвищення потреби у соціальній підтримці в умовах економічної нестабільності та зростання вартості життя. Житлові субсидії та пільги дозволяють забезпечити доступність житла та комунальних послуг для громадян з низьким рівнем доходу, що є критично важливим для забезпечення базових життєвих потреб. Підвищення витрат на цю категорію також може свідчити про зростання кількості отримувачів субсидій або збільшення розміру виплат. Цей напрям витрат є важливою складовою соціальної політики держави, яка спрямована на підтримку громадян в умовах економічних труднощів. Зростання частки цих витрат у структурі видатків ПФУ підкреслює їхню важливість для забезпечення соціальної стабільності та справедливості. Це також відображає зусилля держави щодо підвищення ефективності соціальної підтримки та допомоги.

Виплати грошової допомоги ветеранам війни та жертвам нацистських переслідувань є спеціальною категорією видатків ПФУ, яка спрямована на підтримку особливо вразливих категорій населення. У 2022 р. на ці виплати припадало 0,2% від загальних видатків фонду, однак у 2023 р. їх частка знизилася до 0,1%. Це зменшення може бути пов'язане з переглядом програм

соціальної підтримки або змінами в кількості отримувачів такої допомоги. Незважаючи на незначну частку в загальній структурі видатків, ці виплати мають велике соціальне значення для тих, хто постраждав від війни та нацистських переслідувань. Такі виплати є важливим елементом історичної справедливості та підтримки ветеранів, які внесли значний вклад у захист держави. Зменшення частки цих витрат може також вказувати на необхідність перегляду підходів до фінансування цієї категорії соціальної допомоги. Важливо забезпечити, щоб ці виплати залишалися стабільними та своєчасними, оскільки вони відіграють важливу роль у забезпеченні соціального захисту осіб, які зазнали серйозних втрат і заслуговують на державну підтримку. Незважаючи на зменшення частки цих витрат, держава повинна продовжувати підтримувати такі соціальні програми, враховуючи їхнє моральне та соціальне значення.

Виплати щомісячної грошової допомоги окремим категоріям громадян є новим напрямом видатків ПФУ, який з'явився у 2023 р. У попередньому, 2022 р., такі виплати не були виділені окремо, що свідчить про їх нововведення або значне зростання актуальності в поточному році. У 2023 р. ці виплати склали 0,01% від загальних видатків фонду, що може свідчити про початковий етап впровадження цієї програми. Ці виплати, хоча й становлять невелику частку у загальній структурі видатків, є важливими для підтримки певних категорій населення, які потребують додаткової соціальної допомоги. Це може включати виплати малозабезпеченим громадянам, особам з інвалідністю або іншим категоріям, які підпадають під особливий захист держави. Незважаючи на відносно невеликий обсяг, ці виплати відображають прагнення держави підвищити рівень соціального захисту та забезпечити підтримку тим, хто цього найбільше потребує. З часом, у міру розширення цієї програми, можливо, її частка у загальній структурі видатків зростатиме. Це підкреслює важливість системного підходу до планування видатків ПФУ з урахуванням потреб найбільш уразливих верств населення.

Оплата послуг з виплати та доставки пенсій, страхових та інших виплат є важливою частиною операційної діяльності ПФУ. Ці витрати забезпечують своєчасне і безперебійне отримання громадянами своїх пенсійних та соціальних виплат. У 2022 р. частка витрат на оплату послуг з виплати та доставки пенсій, страхових та інших виплат становила 0,4% від загальних видатків ПФУ, і цей показник залишився незмінним у 2023 р. Хоча ця частка може здаватися невеликою, вона відіграє важливу роль у забезпеченні ефективної роботи системи соціального захисту. Забезпечення своєчасності та надійності виплат є критично важливим для пенсіонерів та інших отримувачів соціальних допомог, особливо в умовах економічної нестабільності. Ці витрати включають оплату послуг банків, поштових служб та інших організацій, які забезпечують доставку та виплату пенсій та соціальних виплат. Незважаючи на відносно невеликий обсяг, ці витрати є необхідними для підтримання операційної стабільності ПФУ. Важливо зазначити, що збереження стабільності цього показника свідчить про ефективне управління витратами на доставку та виплату соціальної допомоги. Подальша оптимізація цих витрат може допомогти звільнити додаткові ресурси для інших соціальних програм. Таким чином, витрати на оплату послуг з виплати та доставки пенсій, страхових та інших виплат є незамінним елементом у загальній структурі видатків ПФУ.

Адміністративні витрати Пенсійного фонду України є важливою складовою, яка забезпечує належне функціонування цієї установи. У 2022 та 2023 роках частка адміністративних витрат залишилася на рівні 1% від загальних видатків фонду. Ці витрати включають оплату праці співробітників, утримання офісів, модернізацію інформаційних систем та інші операційні витрати, пов'язані з управлінням фондом. Підтримка ефективної роботи адміністративних служб є необхідною для забезпечення своєчасної виплати пенсій та інших соціальних виплат. Крім того, витрати на модернізацію інформаційних систем відіграють важливу роль у підвищенні ефективності та прозорості діяльності Пенсійного фонду. Важливо зазначити,

що збереження стабільності адміністративних витрат свідчить про оптимальне управління ресурсами фонду. У той же час, постійне вдосконалення управлінських процесів може сприяти підвищенню ефективності використання бюджетних коштів. Адміністративні витрати залишаються важливим елементом у загальній структурі видатків Пенсійного фонду, забезпечуючи надійну основу для його роботи.

Отже, ефективне управління видатками Пенсійного фонду України є критично важливим для забезпечення стабільності всієї пенсійної системи. З огляду на значний обсяг фінансових ресурсів, які щорічно виділяються на пенсійні виплати та інші соціальні програми, забезпечення ефективного розподілу та використання цих коштів стає надзвичайно важливим завданням. Аналіз структури витрат фонду показує, як важливо підтримувати баланс між різними категоріями витрат, щоб відповідати потребам уразливих верств населення та забезпечувати соціальну справедливість.

Стабільність пенсійних виплат безпосередньо залежить від здатності фонду ефективно управляти своїми фінансовими ресурсами. Наприклад, зменшення частки пенсійних виплат у загальній структурі видатків на користь інших соціальних виплат вимагає ретельного планування та прогнозування, щоб забезпечити довгострокову стабільність системи. Крім того, зростання витрат на адміністративні потреби та соціальне страхування вказує на необхідність підвищення ефективності внутрішніх процесів фонду [42, с. 515].

Оптимізація витрат, включаючи раціональне використання адміністративних ресурсів та інвестиції в модернізацію інформаційних систем, може значно знизити загальні витрати фонду та покращити якість обслуговування бенефіціарів. Це допоможе не тільки зменшити затрати, але й підвищити прозорість і контроль за розподілом фінансових коштів, що є ключовими факторами для забезпечення довіри населення до системи.

2.3. Контрольно-аналітична діяльність в системі загальнообов'язкового пенсійного страхування

Контрольно-аналітична діяльність у системі загальнообов'язкового пенсійного страхування охоплює комплекс заходів, спрямованих на моніторинг, оцінку та контроль фінансових операцій для забезпечення стабільності пенсійної системи. Вона передбачає перевірку правильності нарахування та виплат пенсій, аналіз ефективності використання бюджетних коштів, а також виявлення ризиків і порушень. Основними інструментами є аудит, ревізія, перевірки та аналітичні звіти, які допомагають запобігати зловживанням і забезпечують прозорість у функціонуванні системи.

Завдяки цій діяльності, виявляються системні проблеми, що дозволяє оперативно реагувати на фінансові виклики, підвищуючи стійкість пенсійної системи. Вона також забезпечує контроль за доцільністю витрат і ефективністю управління коштами, що сприяє довірі громадян до пенсійної системи та підтримує її фінансову стабільність у довгостроковій перспективі.

Контрольно-аналітична діяльність у системі загальнообов'язкового пенсійного страхування спрямована на досягнення декількох ключових цілей, які забезпечують стабільність і ефективність функціонування пенсійної системи.

Основною метою цієї діяльності є забезпечення правильності нарахування та своєчасності виплати пенсій, що безпосередньо впливає на добробут мільйонів громадян. Крім того, важливою ціллю є оптимізація використання бюджетних коштів Пенсійного фонду, що дозволяє мінімізувати витрати та підвищити ефективність фінансового управління. Контрольно-аналітична діяльність також покликана виявляти та попереджати можливі фінансові порушення та зловживання, які можуть загрожувати стабільності пенсійної системи.

Оцінка економічної доцільності та ефективності заходів є необхідною для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Обґрунтовані

управлінські рішення сприяють підвищенню прозорості та підзвітності Пенсійного фонду. Прозорість та підзвітність є основними умовами для підтримки довіри населення до системи пенсійного страхування. Це дозволяє системі швидко реагувати на виклики та адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі. Адаптація до змін забезпечує не лише фінансову стабільність, але й покращує загальну ефективність роботи Пенсійного фонду.

Контрольно-аналітична діяльність у системі пенсійного страхування виконується через низку завдань, що покладаються на контролюючі органи. Основні завдання включають моніторинг фінансових потоків, аудит нарахування та виплати пенсій, а також оцінку ефективності використання коштів. Використання бюджетних коштів має відповідати законодавчим нормам, що контролюється відповідними органами. Контролюючі органи забезпечують перевірку відповідності операцій нормам законодавства та нормативним актам.

Аналітичні підрозділи займаються аналізом фінансових показників і розробляють рекомендації для покращення управління коштами. Виявлення відхилень і тенденцій у фінансових показниках дозволяє приймати своєчасні управлінські рішення. Виконання цих завдань потребує чіткої координації між підрозділами Пенсійного фонду та взаємодії з іншими державними органами. Ефективна координація та взаємодія є основою для забезпечення максимальної результативності контрольно-аналітичної діяльності.

Нижче наведено таблицю 2.2, яка ілюструє основні завдання, що стоять перед контролюючими органами та аналітичними підрозділами в системі загальнообов'язкового пенсійного страхування.

Таблиця 2.2

Основні завдання органів контролю та аналітичних підрозділів у системі державного пенсійного страхування

Завдання	Відповідальний орган
Моніторинг фінансових потоків	Контролюючі органи, Аналітичні підрозділи
Аудит правильності нарахування та виплати пенсій	Контролюючі органи
Оцінка ефективності використання бюджетних коштів	Аналітичні підрозділи
Перевірка відповідності операцій законодавству	Контролюючі органи
Виявлення фінансових порушень та зловживань	Контролюючі органи
Аналіз фінансових показників та виявлення тенденцій	Аналітичні підрозділи
Розробка рекомендацій щодо покращення управління коштами	Аналітичні підрозділи
Координація між підрозділами та взаємодія з державними органами	Контролюючі органи, Аналітичні підрозділи

Джерело: складено автором на основі [22]

Основні механізми контролю, що застосовуються для перевірки правильності пенсійних виплат у системі загальнообов'язкового пенсійного страхування, є критичними для підтримання фінансової стабільності та законності операцій. Одним з ключових механізмів є аудит, який передбачає регулярні перевірки нарахування та виплати пенсій. Внутрішні підрозділи Пенсійного фонду та зовнішні органи, як-от Державна аудиторська служба, проводять ці перевірки для виявлення помилок та порушень. Аудит дозволяє вчасно реагувати на виявлені недоліки та запобігати зловживанням, що зміцнює довіру до системи та підтримує фінансову стабільність.

Інспекційні перевірки також відіграють значну роль у виявленні випадків неправильного нарахування пенсій або незаконних виплат. Ці перевірки допомагають забезпечити дотримання всіх процедур та виявляти помилки, що можуть покращити управління пенсійними коштами. Результати перевірок використовуються для вдосконалення внутрішніх

процесів фонду, що знижує ймовірність виникнення таких проблем у майбутньому.

Моніторинг фінансових потоків через автоматизовані системи значно покращує контроль за фінансовими операціями. У 2024 році продовжено впровадження нових технологій, які дозволяють здійснювати моніторинг у режимі реального часу. Це зменшує ризик помилок та шахрайства, а також дозволяє виявляти аномалії у фінансових даних. Ці технології підвищують прозорість роботи Пенсійного фонду та якість управління.

Внутрішній контроль сприяє систематичному відстеженню процесів нарахування та виплат пенсій, дозволяючи оперативно вживати коригувальних заходів. Він забезпечує постійний нагляд за дотриманням стандартів і процедур, що знижує ризики помилок та підвищує ефективність управління фондами. Внутрішній контроль також сприяє покращенню внутрішніх процесів фонду, забезпечуючи стабільність системи пенсійного страхування.

Аналіз даних і статистична звітність допомагають виявляти аномалії, які можуть вказувати на можливі порушення. Регулярний аналіз дозволяє відстежувати тенденції та приймати обґрунтовані рішення щодо покращення управління ресурсами. Статистична звітність також використовується для оцінки ефективності виконання завдань і планування подальших дій у разі виявлення відхилень.

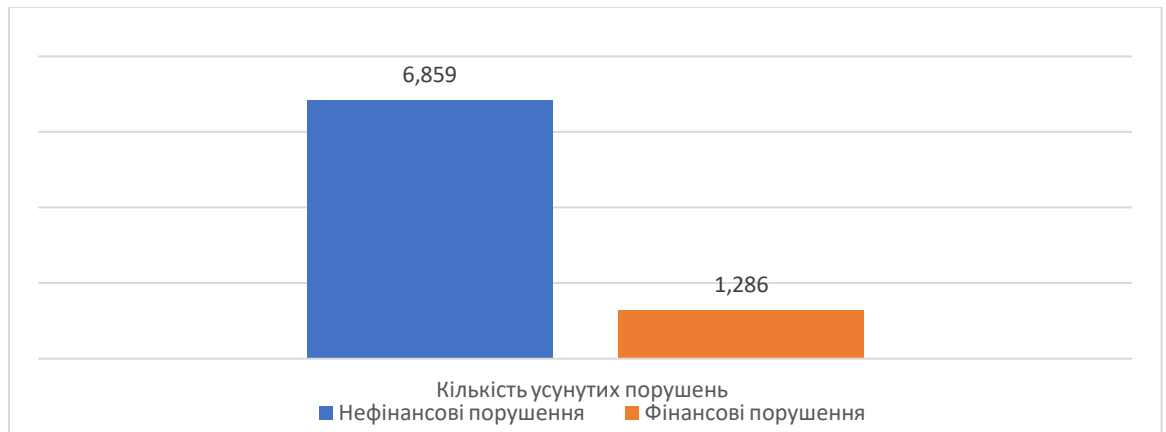
Окрім того, фінансовий аналіз дозволяє оцінювати виконання бюджету Пенсійного фонду та виявляти причини неефективного використання коштів. Коефіцієнтний аналіз використовується для оцінки фінансової стійкості фонду, а аналіз витрат допомагає визначити їх економічну доцільність. Бенчмаркінг дозволяє порівнювати показники ефективності з іншими державними фондами та міжнародними стандартами, що допомагає виявляти шляхи покращення управління ресурсами. У 2023 році в органах Пенсійного фонду України було проведено 127 внутрішніх аудитів. У процесі цих перевірок аудитори зібрали докази щодо 254 структурних підрозділів, серед

яких у 215 (84,7%) було виявлено недоліки та порушення. Загалом, було виявлено 8 336 не фінансових порушень та 1 167 фінансових порушень, які призвели до втрат на загальну суму 24 752,9 тис. грн.

Крім того, було здійснено 82 контрольні заходи щодо діяльності територіальних органів Пенсійного фонду, під час яких виявлено 105 порушень на загальну суму 188,4 тис. грн. та 1 215 не фінансових порушень. У результаті цих аудитів були надані рекомендації для усунення виявлених недоліків та покращення конкретних напрямів діяльності фонду. Всі рекомендації, термін виконання яких вже настав, були виконані повністю.

Важливо відзначити, що завдяки цим внутрішнім аудиторам вдалося відшкодувати та поновити в обліку 1 286 фінансових порушень (в тому числі 268 з попередніх періодів) на суму 25 292,6 тис. грн. Також було усунуто 6 859 не фінансових порушень, що значно покращило ситуацію в цій сфері.

На рис. 2.5 представлені дані щодо кількості усунутих порушень.

Рис 2.5 Кількісні показники усунутих порушень у системі державного пенсійного страхування у 2023 році

Джерело: складено автором на основі [22]

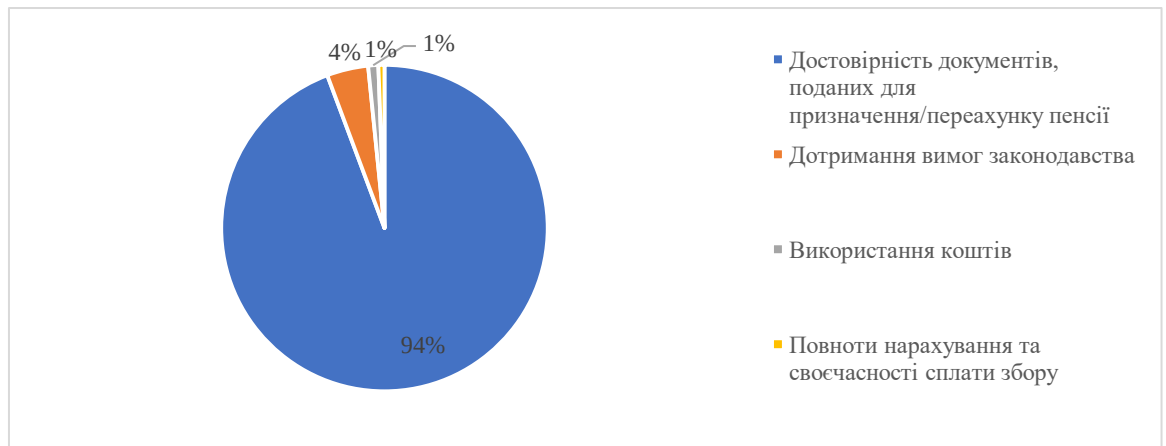
У 2023 р. територіальні підрозділи ПФУ провели 222,5 тис. перевірок суб'єктів, що входять до системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Це на 24,6% більше, ніж у попередньому році. Така динаміка свідчить про посилення контролю за дотриманням вимог законодавства у сфері пенсійного страхування, що має вагоме значення для підтримки фінансової стійкості системи та забезпечення соціальної рівності.

Із загальної кількості перевірок, 94,3% (209,9 тис.) були спрямовані на перевірку достовірності поданих документів для призначення та перерахунку пенсій.

Близько 4,1% перевірок були спрямовані на контроль за дотриманням законодавства підприємствами та організаціями у сфері загальнообов'язкового пенсійного страхування. Це дозволяє виявляти порушення, які можуть негативно впливати на фінансові надходження до ПФУ, що є критично важливим для забезпечення його платоспроможності. Окрім цього, 1% перевірок (2,2 тис.) стосувалися питань ефективного використання коштів ПФУ, що є вирішальним для підтримання належного рівня фінансування пенсійних виплат і запобігання фінансовими зловживанням. Такі перевірки включали аналіз витрат, пов'язаних із виплатою пенсій, їх доставкою, а також іншими фінансовими операціями, що є важливим інструментом для забезпечення фінансової дисципліни та прозорості у використанні державних ресурсів.

Водночас лише 0,6% перевірок (1,3 тис.) було присвячено контролю за своєчасністю та точністю сплати страхових внесків до системи обов'язкового державного пенсійного страхування. Цей напрямок перевірок є важливим для забезпечення регулярних надходжень до ПФУ, що дозволяє зберігати стабільність пенсійної системи та забезпечувати своєчасність виплат пенсій. У загальному підсумку, збільшення кількості перевірок та посилення контролю у 2023 р. свідчить про підвищену увагу до управління пенсійними ресурсами та зростання ефективності роботи ПФУ. На рис. 2.6 продемонстровано графічний розподіл цих перевірок за основними напрямками діяльності фонду, що дозволяє краще оцінити сфери, які потребують більшого контролю з боку відповідних органів.

Рис. 2.6 Показники кількості перевірок у системі державного пенсійного страхування у 2023 році

Джерело: складено автором на основі [22]

У 2023 році органи Пенсійного фонду України продовжили активну контрольно-перевірочну роботу, зокрема, щодо перевірки достовірності поданих відомостей і дотримання вимог законодавства у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Перевірки виявили значну кількість порушень, особливо у питаннях достовірності наданих даних. Загалом було перевірено 116 709 осіб, і виявлено, що у 18 336 з них (15,7%) були виявлені недостовірні відомості.

Аналіз контрольно-перевірочної роботи Пенсійного фонду України у 2023 році показав значні регіональні відмінності в кількості та характері виявлених порушень. Одним з ключових аспектів перевірок було встановлення достовірності поданих відомостей, на підставі яких здійснюється нарахування пенсій. Цей аспект має важливе значення, оскільки недостовірні дані можуть призвести до неправомірного отримання пенсійних виплат, що, в свою чергу, може негативно вплинути на фінансову стабільність Пенсійного фонду.

Таблиця 2.3, наведена нижче, демонструє результати перевірок у різних регіонах України.

Таблиця 2.3

**Результати перевірок фінансово-господарської діяльності
Пенсійного фонду по регіонах України**

№ з/п	Назва регіону	Порушення (%)	Кількість осіб, щодо перевірялась достовірність поданих відомостей	Кількість осіб, щодо виявлено недостовірні відомості	Відсоток порушень (%)
1	Вінницька	72,7	2365	632	26,7
2	Волинська	74,8	2934	603	20,6
3	Дніпропетровська	98,8	645	589	91,3
4	Донецька	69,4	2018	324	16,1
5	Житомирська	78,6	11754	533	4,5
6	Закарпатська	90,7	1002	234	23,4
7	Запорізька	83,4	7251	502	6,9
8	Івано-Франківська	69,9	8088	892	11,0
9	Київська	95,4	6712	983	14,6
10	Кіровоградська	77,5	2629	336	12,8
11	Луганська	0,0	206	0	0,0
12	Львівська	84,1	8886	1087	12,2
13	Миколаївська	94,7	4318	1241	28,7
14	Одеська	69,9	4636	1502	32,4
15	Полтавська	72,4	2371	513	21,6
16	Рівненська	89,3	3991	695	17,4
17	Сумська	81,1	1944	414	21,3
18	Тернопільська	95,4	3523	557	15,8
19	Харківська	77,3	11596	1145	9,9
20	Херсонська	88,9	297	8	2,7
21	Хмельницька	70,2	13696	641	4,7
22	Черкаська	90,0	4570	1654	36,2
23	Чернівецька	94,2	4040	610	15,1
24	Чернігівська	98,8	1866	1013	54,3
25	м. Київ	79,1	5371	1628	30,3
	Разом	82,8	116709	18336	15,7

Джерело: складено автором на основі [2, с. 275]

Найвищий відсоток виявлених порушень серед перевірених осіб зафіксовано у Чернігівській області, де він сягнув 54,3%. Це вказує на значні проблеми з достовірністю поданих відомостей та потребує посиленого контролю в цьому регіоні. На противагу цьому, в Луганській області не було зафіксовано жодного порушення, що може свідчити як про високу дисципліну, так і про недостатню кількість проведених перевірок. Загалом, за результатами перевірок було виявлено порушень на загальну суму 35,4 мільйона гривень. Більшість порушень, а саме 72%, стосувалися недотримання порядку використання коштів Пенсійного фонду України, що

підкреслює важливість посилення контролю за цільовим використанням бюджетних коштів. Ще 27,7% порушень стосувалися сплати збору на обов'язкове пенсійне страхування, що є показником недоліків у контролі та адмініструванні цього процесу [27].

На період воєнного стану, згідно з постановою Кабінету Міністрів України, було призупинено проведення планових заходів державного нагляду, що, ймовірно, вплинуло на кількість та ефективність перевірок у 2023 р. В умовах обмеження планових перевірок органи ПФУ сконцентрувалися на проведенні позапланованих перевірок, кількість яких сягнула 9,1 тис. Ці перевірки відіграли значну роль у забезпеченні дотримання законності та прозорості у сфері пенсійного страхування, особливо в умовах економічної нестабільності, викликаній війною [28, с. 250].

Контрольно-аналітична діяльність у системі загальнообов'язкового пенсійного страхування є важливим інструментом підтримки фінансової стабільності та ефективного використання державних коштів. Вона охоплює широкий спектр завдань, включаючи моніторинг, перевірки та аналіз фінансових операцій ПФУ. У 2023 р. ці заходи дозволили виявити численні порушення у різних регіонах України. Основна увага була зосереджена на забезпеченні достовірності поданих даних, дотриманні законодавства та ефективному використанні ресурсів фонду. Окрім виявлення порушень, важливим аспектом стало їхнє усунення, що сприяло підвищенню стабільності системи пенсійного страхування.

Регулярне проведення контрольних заходів та вдосконалення аналітичних інструментів підвищують прозорість і підзвітність діяльності ПФУ. Як результат, контрольно-аналітичної діяльність залишається важливим елементом забезпечення фінансової стабільності та соціальної справедливості в Україні.

Другий розділ дослідження детально аналізує фінансові аспекти функціонування системи державного пенсійного страхування в Україні,

зокрема доходи, видатки та контроль-аналітична діяльність. Результати показують, що основними джерелами доходів системи є внески на соціального страхування та фінансування з державного бюджету. Видатки ПФУ спрямовані на забезпечення пенсійних виплат і реалізацію соціальних програм, що вимагає постійного моніторингу та контролю. Контроль та аналіз у цій сфері дозволяють своєчасно виявляти порушення та забезпечують фінансову стійкість системи.

Загальні висновки другого розділу підкреслюють необхідність подальшого вдосконалення фінансових механізмів і посилення контролю, що є вирішальним для зміцнення довіри громадян до пенсійної системи України.

РОЗДІЛ 3

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми системи державного пенсійного страхування та напрямки їх вирішення

Реформування пенсійної системи в Україні є одним із найважливіших завдань у контексті забезпечення соціальної справедливості та стабільності. Існуюча система, яка значною мірою базується на внесках працюючих осіб і державному фінансуванні, стикається з численними викликами, що вимагають негайного вирішення. Під впливом демографічних змін, економічних труднощів і соціальних нерівностей, пенсійна система потребує комплексного підходу до реформування, що забезпечить її стабільне функціонування в довгостроковій перспективі.

Одним із головних демографічних викликів є старіння населення України, що створює додатковий тиск на пенсійну систему. Через низький рівень народжуваності та високу міграцію працездатного населення кількість платників внесків зменшується, тоді як кількість пенсіонерів зростає. Це призводить до збільшення демографічного навантаження на працюючих осіб, які змушені фінансувати все більшу кількість пенсійних виплат. Ситуацію погіршують наслідки війни, що додатково скорочують кількість працездатного населення та підвищують рівень міграції. У середньостроковій перспективі це може призвести до значного погіршення фінансового стану Пенсійного фонду та необхідності подальшого реформування системи соціального забезпечення [29].

Проблеми дефіциту Пенсійного фонду України є одним із найгостріших викликів для стабільності пенсійної системи. Нестача коштів для фінансування пенсійних виплат виникає через кілька причин: зниження

кількості працюючих, що сплачують внески, високий рівень тіньової економіки, та постійне зростання видатків на пенсійні виплати. Залежність від державних субсидій, які не завжди можуть покрити дефіцит, лише підсилює проблему. Це вимагає пошуку нових джерел фінансування та впровадження заходів для підвищення фінансової стійкості Пенсійного фонду. Без вирішення цієї проблеми, пенсійна система буде залишатися вразливою перед економічними кризами та соціальними потрясіннями [30].

Адміністративне управління пенсійною системою також стикається зі значними труднощами, що ускладнюють ефективне керування ресурсами фонду. Система управління потребує модернізації, включаючи впровадження сучасних технологій, що дозволять підвищити прозорість і ефективність управління. Проте існуючі процеси часто є складними і не завжди відповідають сучасним стандартам. Це призводить до неефективного використання коштів, зловживань і затримок у виплатах. Основні проблеми адміністративного управління включають застарілі інформаційні системи, низький рівень автоматизації процесів і складність координації між різними підрозділами фонду. Важливими аспектами модернізації є:

- впровадження нових технологій у процеси обліку та звітності;
- зниження адміністративних витрат;
- оптимізація управлінських процесів;
- підвищення прозорості операцій.

Реалізація цих заходів дозволить суттєво покращити управління Пенсійним фондом та знизити ризики неефективного використання ресурсів [31].

Соціальна несправедливість і нерівність у розподілі пенсійних виплат є ще одним серйозним викликом для пенсійної системи України. Існують значні розбіжності в розмірах пенсій залежно від сектору економіки, регіону проживання та офіційності зайнятості. Люди, які працювали в умовах тіньової економіки або отримували частину зарплати нелегально, отримують значно менші пенсії, що створює соціальну несправедливість. Ця нерівність

посилює недовіру до системи та ставить під сумнів її здатність забезпечувати соціальну справедливість. Для подолання цієї проблеми необхідно впроваджувати механізми, що дозволять зменшити нерівність у пенсійному забезпеченні, зокрема через посилення контролю за виплатами та забезпеченням прозорості процесів нарахування пенсій [32].

Законодавче забезпечення системи пенсійного страхування в Україні має низку недоліків, які ускладнюють її ефективне функціонування та стабільний розвиток. Сучасне законодавство не повністю відповідає викликам, що постали перед країною в умовах демографічної кризи, економічної нестабільності та соціальних змін. Зокрема, існують значні прогалини в нормативно-правовій базі, які обмежують можливості для вдосконалення пенсійної системи. Законодавчі акти часто виявляються неузгодженими між собою, що створює правову невизначеність та труднощі у їх застосуванні. Крім того, законодавчі зміни нерідко приймаються без належного аналізу їхніх економічних та соціальних наслідків, що призводить до непередбачених труднощів у реалізації пенсійних реформ [32].

Відсутність чітких механізмів для інтеграції приватних пенсійних фондів також є серйозною проблемою. Незважаючи на те, що законодавство передбачає можливість створення та функціонування таких фондів, на практиці їх розвиток залишається на низькому рівні. Відсутність чітких механізмів для контролю та нагляду за діяльністю приватних фондів створює ризики для інвесторів і може призвести до втрати довіри до цієї системи. Це, у свою чергу, обмежує можливості для розвитку багаторівневої пенсійної системи, яка могла б зменшити навантаження на державний бюджет [34, с. 87].

Проблеми правозастосування та виконання законів також суттєво ускладнюють функціонування пенсійної системи. Часто на практиці виникають труднощі з виконанням норм законодавства, зокрема щодо нарахування та виплати пенсій. Це може бути пов'язано як із недосконалістю самого законодавства, так і з недоліками в адміністративній системі, яка

відповідає за реалізацію пенсійної політики. Зокрема, органи Пенсійного фонду часто стикаються з труднощами у виконанні своїх функцій через недостатнє фінансування, застарілі технології управління та низьку кваліфікацію персоналу. Крім того, існують проблеми з правовою культурою, коли окремі суб'єкти ухиляються від виконання своїх зобов'язань, що призводить до порушень прав громадян на отримання пенсійних виплат [35, с. 13].

Проблеми фінансування є одним з найгостріших викликів для української пенсійної системи. Нестача коштів для забезпечення виплат виникає через кілька ключових факторів. По-перше, низький рівень економічного зростання та демографічні виклики призводять до зменшення кількості платників внесків, що негативно впливає на наповнення Пенсійного фонду. По-друге, високий рівень тіньової економіки залишається серйозною проблемою, оскільки значна частина робочої сили працює нелегально, не сплачуючи внесків до фонду. Це створює додаткове навантаження на систему та знижує рівень надходжень. Крім того, ухиляння від сплати внесків, як з боку роботодавців, так і самих працівників, суттєво підриває фінансову стабільність пенсійного фонду, що потребує посилення контролю та підвищення відповідальності за такі дії.

Фінансування видатків Пенсійного фонду України (ПФУ) коштом Державного бюджету залишається однією з ключових проблем для фінансової стабільності пенсійної системи. У 2023 році бюджет Пенсійного фонду було затверджено на рівні 768,9 млрд. грн., з яких значна частина - 249 млрд. грн. - надійшла з Державного бюджету. Це майже третина всіх видатків фонду, що створює значне навантаження на державні фінанси. Така ситуація є проблемною через те, що власні доходи Пенсійного фонду, сформовані за рахунок внесків, становлять лише 451,1 млрд. грн., що недостатньо для покриття всіх пенсійних зобов'язань.

Залежність від державних субсидій є серйозним викликом, оскільки пенсійна система стає вразливою до економічних криз та змін у бюджетних

пріоритетах. Якщо в умовах кризових явищ державний бюджет буде перенаправлений на інші першочергові потреби, такі як оборона або соціальні виплати, Пенсійний фонд ризикує залишитися без належного фінансування. Крім того, ця залежність обмежує можливість фонду функціонувати автономно, ускладнюючи проведення необхідних реформ, спрямованих на підвищення його фінансової стійкості.

Проблема фінансування видатків ПФУ коштом Державного бюджету також полягає у тому, що значна частина коштів, які могли б бути спрямовані на розвиток інших секторів економіки або соціальні програми, перенаправляються на покриття дефіциту ПФУ. Це обмежує можливості інвестицій в інші критично важливі сфери, що підриває загальну економічну стійкість країни. Зменшення залежності ПФУ від державного бюджету та пошук нових джерел фінансування є необхідними кроками для зміцнення пенсійної системи в довгостроковій перспективі.

Залежність від державних субсидій також становить серйозну проблему для Пенсійного фонду України. Оскільки надходжень від внесків недостатньо для покриття всіх зобов'язань перед пенсіонерами, уряд змушений виділяти значні кошти з державного бюджету для підтримки фонду. Це не тільки створює додаткове навантаження на державний бюджет, але й робить пенсійну систему вразливою до фінансових криз та економічної нестабільності. Постійна залежність від субсидій обмежує можливості фонду для автономного функціонування та впровадження необхідних реформ, спрямованих на покращення його фінансової стійкості.

Проблеми фінансування Пенсійного фонду України тісно пов'язані з низкою соціальних викликів, що суттєво впливають на стабільність пенсійної системи. Одним із найгостріших соціальних аспектів є зниження довіри населення до пенсійної системи. Це зумовлено як недостатнім рівнем пенсійного забезпечення, так і нерівністю в розподілі виплат серед різних соціальних груп. Зростання тіньової економіки та ухиляння від сплати

внесків також підриває довіру до системи, адже багато громадян не бачать сенсу у внесках, які не забезпечують гідного рівня життя на пенсії.

Ситуацію погіршує збільшення віку виходу на пенсію, що викликає соціальне невдоволення, особливо серед тих, хто не має можливості продовжувати трудову діяльність через стан здоров'я або економічні умови. Це рішення часто сприймається як несправедливе, особливо на тлі зростання нерівності у пенсійному забезпеченні різних соціальних груп. Зокрема, пенсіонери з сільських районів, працівники, які отримували мінімальну заробітну плату, та особи, що працювали у тіньовому секторі, отримують значно менші пенсії, що посилює соціальну нерівність.

Соціальні виклики, що постають перед пенсійною системою України, включають:

- зниження довіри населення до пенсійної системи;
- збільшення віку виходу на пенсію та його вплив на соціальну ситуацію;
- нерівність у пенсійному забезпеченні різних соціальних груп.

Для подолання цих викликів необхідно не лише реформувати фінансову основу пенсійної системи, але й забезпечити соціальну справедливість та рівноправність у розподілі пенсійних виплат.

Попередні спроби реформування пенсійної системи в Україні були спрямовані на вирішення проблем, пов'язаних із фінансовою стійкістю, справедливістю розподілу пенсійних виплат та інтеграцією нових елементів у систему. Реформування пенсійної системи в Україні проходило кілька етапів, кожен з яких мав на меті вирішення конкретних проблем, але не завжди досягав поставлених цілей через низку чинників. Розглянемо їх детально:

1. Реформа 2004 року. Метою цієї реформи було впровадження трирівневої пенсійної системи, яка включала:

- солідарну систему, яка продовжувала забезпечувати базові пенсійні виплати;

— накопичувальну систему, яка мала стати доповненням до солідарної, але її впровадження було відкладено на невизначений термін через відсутність необхідної законодавчої бази;

— недержавне пенсійне забезпечення, яке хоча і було передбачено законодавством, але через низький рівень довіри та відсутність належного регулювання не отримало належного розвитку.

2. Реформа 2011 року. Ця реформа передбачала:

— підвищення пенсійного віку для жінок до 60 років, що викликало соціальну напругу;

— збільшення страхового стажу, необхідного для отримання пенсії, з 25 до 30 років для чоловіків і з 20 до 25 років для жінок;

— введення обмежень на максимальний розмір пенсій, що викликало невдоволення серед високозабезпечених пенсіонерів. Однак реформа не вирішила проблему дефіциту Пенсійного фонду;

3. Реформа 2017 року. Основні зміни включали:

— підвищення страхового стажу для виходу на пенсію до 35 років;

— осучаснення пенсій, що включало автоматичний перерахунок пенсій відповідно до інфляції та середньої заробітної плати;

— відтермінування впровадження накопичувальної системи через складнощі з адмініструванням та відсутність належної інфраструктури [35, с. 13].

Невдачі у реформуванні пенсійної системи в Україні мають декілька ключових причин. Однією з основних є відсутність довгострокової стратегії, яка б враховувала як демографічні, так і економічні фактори. Реформи часто здійснювалися під тиском негайних фінансових проблем, без врахування довгострокових наслідків. Це призвело до того, що більшість змін були лише косметичними і не вирішували фундаментальні проблеми системи. Важливою перешкодою стала також політична нестабільність, яка перешкоджала послідовному впровадженню реформ. Часті зміни уряду та політичні кризи впливали на спроможність впроваджувати необхідні заходи.

Невизначеність у правовому полі також сприяла невдачам, оскільки багато законів і нормативних актів мали суперечливі положення або не мали належної підтримки інфраструктурою. Відсутність ефективної координації між різними державними органами та міжнародними партнерами також послаблювала реформи.

Недостатність заходів, що були прийняті в рамках реформ, є ще однією важливою причиною невдач. Багато реформ обмежувалися лише підвищенням пенсійного віку або збільшенням страхового стажу, що не вирішувало основних проблем, пов'язаних із фінансовою стійкістю Пенсійного фонду. Відтермінування впровадження накопичувальної системи було викликане відсутністю необхідної інфраструктури та механізмів адміністрування, що свідчить про невідповідність держави до серйозних змін. Реформи також не включали достатніх заходів для боротьби з тіньовою економікою, яка суттєво зменшує надходження до Пенсійного фонду. Важливим недоліком стало ігнорування необхідності проведення інформаційної кампанії, що мала б на меті підвищення довіри населення до нових змін. Це призвело до того, що більшість громадян не сприймала реформи позитивно і не розуміла їх суті. Загалом, відсутність комплексного підходу та недостатня підготовка до реалізації реформ залишили пенсійну систему вразливою та нестабільною.

Модернізація та адаптація пенсійної системи до сучасних умов є ключовими факторами, що впливають на її ефективність і стабільність. Впровадження інформаційних технологій у пенсійне адміністрування стає нагальною необхідністю для підвищення прозорості, швидкості й точності роботи Пенсійного фонду. Сучасні технології можуть суттєво спростити процеси обліку, нарахування й виплат пенсій, а також покращити моніторинг дотримання законодавства. Проте їх впровадження вимагає значних інвестицій та підготовки кадрів, що часто стає серйозною перешкодою для держави. Наразі використання автоматизованих систем управління в Україні

залишається обмеженим, а для повноцінної модернізації потрібні комплексні заходи.

Інноваційні підходи до управління пенсійними коштами також заслуговують на увагу. Застарілі методи, що базуються переважно на адміністративних рішеннях, вже не відповідають вимогам сучасності. Потрібно запроваджувати нові інструменти для інвестування пенсійних активів, які можуть забезпечити вищу дохідність за мінімальних ризиків. Це вимагає не лише законодавчих змін, але й створення нових інституційних механізмів для регулювання таких нововведень. Важливою складовою є навчання персоналу новим підходам і технологіям, що сприятиме ефективному використанню ресурсів.

Проте впровадження змін стикається з низкою бар'єрів, які гальмують прогрес. Одним із найбільших викликів є опір з боку бюрократії, яка часто не готова до нововведень. Відсутність політичної волі та консерватизм серед управлінців також чинять значний опір реформам. Для подолання цих бар'єрів необхідні системні перетворення, що включатимуть не лише технічні зміни, а й перегляд підходів до управління та мотивації кадрів. Залучення міжнародних експертів і використання кращих світових практик можуть сприяти подоланню цих проблем.

Політична нестабільність, що триває в Україні протягом останніх років, суттєво ускладнює реформування пенсійної системи. Часті зміни урядів, відсутність послідовної політики та постійні економічні кризи призводять до відкладення важливих рішень і ускладнюють впровадження довгострокових стратегій. В умовах політичної нестабільності важко забезпечити необхідні ресурси й підтримку для реалізації реформ, що ще більше ускладнює ситуацію. Цей чинник робить реформування пенсійної системи тривалим і складним процесом, який вимагає постійної уваги та коригування стратегії.

Роль громадянського суспільства в процесі реформування не можна недооцінювати. Ініціативи підтримки населення, спрямовані на підвищення прозорості та підзвітності Пенсійного фонду, можуть значно вплинути на

успіх реформ. Громадські організації, аналітичні центри та активні громадяни здатні виявляти проблеми, пропонувати рішення та контролювати процес реалізації реформ. Співпраця між урядом і громадянським суспільством стає важливою умовою для досягнення успіху в пенсійних реформах [36, с. 350].

Взаємодія з міжнародними організаціями є ще одним важливим аспектом у реформуванні пенсійної системи України. Залучення міжнародних експертів та використання їхнього досвіду дозволяє Україні досягати міжнародних стандартів у пенсійному забезпеченні. Важливо також враховувати вимоги та рекомендації міжнародних фінансових інституцій, які надають технічну та фінансову підтримку у впровадженні реформ. Така співпраця сприяє не лише модернізації системи, але й зміцненню довіри громадян до пенсійного забезпечення, що є критично важливим для успішного реформування.

Підсумовуючи аналіз проблем реформування пенсійної системи в Україні, можна зазначити, що основні виклики пов'язані з недостатньою адаптацією законодавчої бази, фінансовою нестійкістю Пенсійного фонду, соціальною нерівністю та відсутністю ефективного управління. Попередні спроби реформування виявилися недостатніми для вирішення ключових проблем, що призвело до необхідності подальших глибинних змін. Впровадження нових підходів до адміністрування та управління, а також залучення сучасних технологій і міжнародного досвіду можуть стати важливими кроками для подолання існуючих перешкод. Однак, без системного підходу та політичної стабільності досягнення позитивних результатів залишається під загрозою. Таким чином, успішне реформування пенсійної системи вимагає комплексних і послідовних дій, спрямованих на забезпечення її довгострокової стійкості та соціальної справедливості.

3.2. Перспективи розвитку державного пенсійного страхування країни

Перспективи розвитку державного пенсійного страхування в Україні значною мірою залежать від здатності держави адаптувати систему до сучасних економічних і демографічних викликів. Основним завданням на найближче майбутнє є забезпечення фінансової стійкості Пенсійного фонду, що потребує як оптимізації видатків, так і збільшення надходжень. Це включає боротьбу з тіньовою економікою, підвищення рівня сплати внесків та зниження залежності від державних субсидій. Одним із напрямків, що може сприяти фінансовій стабільності, є запровадження накопичувальної пенсійної системи, яка вже давно обговорюється на рівні уряду, але поки не була реалізована в повній мірі. Водночас, ефективне впровадження накопичувального рівня вимагає створення належної інфраструктури, що включає як технічну базу, так і законодавчу підтримку. Без таких заходів перспектива розвитку пенсійної системи залишатиметься під загрозою [37, с. 202].

Наступним важливим аспектом є впровадження нових технологій у сферу пенсійного адміністрування, що дозволить підвищити ефективність управління та знизити рівень бюрократії. Використання цифрових технологій, таких як електронні пенсійні посвідчення, автоматизовані системи обліку та виплати пенсій, здатне суттєво зменшити витрати на адміністрування та забезпечити прозорість процесів. Цифровізація також може сприяти зменшенню кількості помилок та шахрайства у системі, що позитивно вплине на довіру населення до пенсійного забезпечення. Крім того, впровадження таких технологій сприятиме більш ефективному моніторингу фінансових потоків та забезпеченню належного контролю за використанням коштів Пенсійного фонду. Це, у свою чергу, дозволить

зосередити ресурси на найважливіших напрямках діяльності фонду та покращити якість послуг, які надаються громадянам.

Важливу роль у перспективі розвитку пенсійної системи відіграватиме інтеграція міжнародного досвіду та стандартів. Співпраця з міжнародними організаціями, такими як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд та Європейський Союз, може допомогти Україні розробити ефективні рішення для реформування пенсійного забезпечення. Ці організації вже надають технічну та фінансову підтримку для впровадження реформ, що сприяє вдосконаленню законодавчої бази та модернізації системи управління пенсійними активами. Важливо також враховувати позитивний досвід інших країн, які успішно реформували свої пенсійні системи, та адаптувати ці моделі до українських реалій. Це дозволить створити стійку та ефективну систему, яка буде відповідати сучасним викликам та потребам суспільства [38].

Накопичувальна система є ключовим елементом майбутніх реформ, але її впровадження вимагає ретельної підготовки. Однією з головних умов успішної реалізації накопичувальної системи є створення надійної інфраструктури, яка забезпечить безпечне збереження та інвестування пенсійних коштів. Це включає розвиток фінансових ринків, запровадження жорсткого контролю за діяльністю приватних пенсійних фондів та забезпечення високого рівня прозорості та підзвітності. Крім того, необхідно провести широку інформаційну кампанію серед населення, яка пояснить переваги накопичувальної системи та залучить громадян до участі в ній. Лише за умови комплексного підходу до впровадження накопичувальної системи можна очікувати її успішного функціонування.

Накопичувальний рівень пенсійної системи в Україні є частиною важливого етапу пенсійної реформи, що має на меті забезпечити громадянам додаткові фінансові ресурси для стабільного забезпечення в старості. Основна ідея накопичувальної системи полягає в тому, що частина доходів працівників відкладається на індивідуальних пенсійних рахунках, які

інвестуються в різні фінансові інструменти. Це дозволяє коштам зростати протягом усього трудового життя людини. Такий підхід забезпечує додатковий рівень захисту від фінансових ризиків у старості та зменшує навантаження на солідарну систему, яка все більше стикається з демографічними викликами, такими як старіння населення.

Накопичувальна система дає можливість кожному працівнику мати персональний вплив на розмір майбутніх пенсійних виплат. Відповідно, зростає фінансова грамотність населення, оскільки люди починають більше цікавитися своїми заощадженнями та інвестиційними можливостями. Окрім цього, залучення накопичених пенсійних коштів до інвестиційних проектів стимулює розвиток економіки, адже ці ресурси можуть використовуватися для розвитку різних секторів економіки, створення нових робочих місць та підвищення загального рівня економічної активності.

Для впровадження накопичувальної системи необхідні регулярні внески з боку працівників і роботодавців. Планується, що внески становитимуть від 2% до 3% від заробітної плати, а накопичені кошти інвестуватимуться у фінансові активи, такі як акції, облігації та інші інструменти. Це дозволить значно збільшити розмір пенсійних виплат до моменту виходу працівника на пенсію. Водночас розвиток цієї системи вимагатиме ретельної розробки відповідної інфраструктури, яка включатиме створення приватних пенсійних фондів та посилення контролю за їхньою діяльністю.

Однак, існує низка викликів, пов'язаних із впровадженням накопичувального рівня. Однією з головних загроз є ризики неефективного управління активами. Якщо активи будуть інвестовані неналежним чином або з порушенням норм, це може призвести до значних втрат для вкладників. Крім того, висока вартість адміністрування накопичувальних рахунків може знижувати потенційні прибутки працівників. Щоб зменшити ці ризики, необхідно запровадити суворі правила регулювання та моніторингу діяльності пенсійних фондів.

Для ефективного функціонування накопичувальної системи в Україні потрібен добре розвинений фондовий ринок. На жаль, український фондовий ринок поки не володіє достатньою кількістю інструментів, які могли б забезпечити стабільне та прибуткове інвестування пенсійних активів. Відповідно, держава повинна створювати сприятливі умови для розвитку ринку капіталу, зокрема залучати іноземні інвестиції та посилювати захист прав інвесторів. Такі заходи сприятимуть стабільному розвитку накопичувальної пенсійної системи та підвищать рівень довіри до неї.

Незважаючи на виклики, накопичувальний рівень пенсійної системи має великий потенціал для поліпшення фінансової стабільності пенсійної системи в цілому. Він забезпечить громадян більш гнучкими та надійними пенсійними виплатами, що дозволить знизити залежність від державної підтримки. Крім того, залучення пенсійних активів в економіку сприятиме її зростанню, створюючи додаткові можливості для інвестування та розвитку ключових галузей. Однак, навіть за умов успішного впровадження накопичувальної системи, солідарний рівень залишатиметься основним джерелом пенсійних виплат у найближчі роки. Для його стабільного функціонування необхідно підвищувати ефективність управління ресурсами Пенсійного фонду та забезпечувати адекватний рівень фінансування. Важливим кроком у цьому напрямку є покращення адміністрування страхових внесків, зокрема шляхом посилення контролю за їх сплатою та боротьби з ухилянням від сплати. Залучення додаткових джерел фінансування, таких як податки на тіньові доходи або інші непрямі податки, також може допомогти стабілізувати фінансовий стан Пенсійного фонду. Таким чином, зміцнення солідарної системи є необхідною передумовою для успішного реформування пенсійного забезпечення.

Перспективи розвитку пенсійного страхування також пов'язані з покращенням умов праці та підвищенням рівня заробітних плат, що безпосередньо впливає на розмір пенсійних внесків. Економічне зростання та збільшення середньої заробітної плати сприятимуть збільшенню надходжень

до Пенсійного фонду, що дозволить підвищити рівень пенсійних виплат. Для цього необхідно створити умови для розвитку малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій і створення нових робочих місць. Це сприятиме підвищенню рівня життя громадян і забезпечить більш стабільний фінансовий стан Пенсійного фонду. Однак, такі зміни вимагають активної державної політики та підтримки з боку уряду [39].

Окрему увагу слід приділити соціальному захисту найуразливіших верств населення, зокрема пенсіонерів з низькими доходами. Реформування пенсійної системи має включати заходи, спрямовані на підвищення соціальної справедливості та зменшення нерівності у розподілі пенсійних виплат. Це може включати запровадження адресних соціальних програм для підтримки малозабезпечених пенсіонерів, а також реформування системи мінімальних пенсійних виплат. Такі заходи допоможуть забезпечити гідний рівень життя для всіх пенсіонерів та зменшити ризики соціальної напруги. Соціальна складова реформування є не менш важливою, ніж економічна, і повинна враховуватися при розробці та впровадженні реформ.

Розвиток державного пенсійного страхування також має враховувати зміни в демографічній ситуації. Старіння населення створює додатковий тиск на пенсійну систему, що потребує нових підходів до фінансування пенсійних виплат. Для вирішення цієї проблеми необхідно розробити стратегії, що враховуватимуть демографічні прогнози та передбачатимуть заходи для підтримки стабільності пенсійної системи. Це може включати перегляд умов виходу на пенсію, стимулювання продовження трудової діяльності та залучення мігрантів до сплати пенсійних внесків [40].

Проте, успішне реформування потребує не лише технічних змін, але й широкої підтримки з боку суспільства, зокрема, активного залучення громадян до участі у накопичувальних програмах і підвищення рівня фінансової грамотності. Важливу роль відіграє інформаційна кампанія, яка допоможе людям зрозуміти сутність та переваги нових підходів у пенсійному забезпеченні. Це включає освітні програми, роз'яснення щодо роботи

накопичувальних фондів, а також прозору й доступну інформацію про можливості та ризики, пов'язані з реформами. Без належної підготовки населення до змін, впровадження реформ може зіткнутися з опором і недовірою, що суттєво ускладнить процес їх реалізації. Отже, підвищення рівня обізнаності громадян про пенсійні реформи є невід'ємною частиною успішної модернізації системи [4, с. 65-72].

Одним з можливих напрямків розвитку є впровадження нових моделей пенсійного забезпечення, які враховують зміни у структурі ринку праці та зростання кількості фрілансерів і самозайнятих осіб. Традиційні підходи до пенсійного забезпечення, які базуються на постійній зайнятості, не завжди відповідають реаліям сучасного ринку праці. Необхідно розробити нові механізми, які дозволять залучити до системи пенсійного страхування осіб, що працюють на гнучких умовах або мають нерегулярний дохід. Це може включати спеціальні пенсійні програми для фрілансерів або введення спрощених процедур сплати внесків для самозайнятих осіб. Такий підхід допоможе забезпечити більшу охопленість населення пенсійним страхуванням і знизити ризики бідності серед осіб похилого віку.

Успішне реформування пенсійної системи також залежить від активного залучення роботодавців до процесу пенсійного забезпечення. Стимулювання роботодавців до участі у програмах пенсійного страхування може бути досягнуте через податкові пільги або інші фінансові стимули. Залучення бізнесу до співфінансування пенсійних програм дозволить не лише збільшити надходження до Пенсійного фонду, але й покращити соціальну захищеність працівників. Роботодавці, які беруть участь у пенсійних програмах, можуть сприяти підвищенню лояльності та продуктивності своїх працівників, що в кінцевому підсумку позитивно вплине на економіку країни [42].

Підсумовуючи, можна сказати, що перспективи розвитку державного пенсійного страхування в Україні є складними, але цілком реальними за умов належного управління та координації зусиль на всіх рівнях. Запровадження

накопичувальної системи, впровадження сучасних технологій, активна взаємодія з міжнародними організаціями, а також залучення приватного сектору до пенсійного забезпечення є ключовими напрямками для побудови стійкої та ефективної системи. Водночас, важливо не забувати про соціальний аспект реформ, зокрема про забезпечення рівноправного доступу до пенсійних виплат і захист найбільш вразливих верств населення. Лише комплексний підхід, що враховує всі ці фактори, дозволить створити систему, яка відповідатиме потребам сучасного суспільства та забезпечить гідний рівень життя для майбутніх поколінь пенсіонерів [43, с.164].

У третьому розділі було детально розглянуто соціально-економічні аспекти пенсійного страхування в Україні, що включали аналіз проблем реформування системи пенсійного забезпечення та оцінку перспектив її подальшого розвитку. Виявлено, що основні проблеми реформування пов'язані з недостатньою ефективністю попередніх реформ, фінансовою нестійкістю Пенсійного фонду, соціальною нерівністю та адміністративними труднощами в управлінні. Незважаючи на численні спроби модернізації, система все ще залишається вразливою до економічних і демографічних викликів. Аналіз перспектив розвитку пенсійного страхування показав, що успіх майбутніх реформ залежить від здатності держави інтегрувати сучасні технології, впроваджувати накопичувальну систему та залучати міжнародний досвід. Важливим фактором є також активна участь громадянського суспільства та приватного сектору в пенсійному забезпеченні, що може підвищити ефективність і прозорість системи. Для досягнення позитивних результатів необхідний комплексний підхід, що враховуватиме як фінансові, так і соціальні аспекти реформування.

Реформування пенсійної системи України є складним і тривалим процесом, який потребує послідовних і рішучих дій. Лише за умови ефективної взаємодії держави, бізнесу та громадянського суспільства можна створити стійку систему, яка відповідатиме сучасним викликам і забезпечить гідний рівень життя для майбутніх поколінь пенсіонерів [45, с. 31].

ВИСНОВКИ

У цій кваліфікаційній роботі здійснено комплексний аналіз теоретичних, фінансових та соціально-економічних аспектів функціонування державного пенсійного страхування в Україні, що дозволило досягти основної мети дослідження. Вивчено сутність, функції та соціальне значення пенсійного страхування, яке відіграє важливу роль у підтримці соціальної стабільності на тлі сучасних викликів. Особлива увага була приділена організаційно-правовим засадам функціонування пенсійної системи, що регулюють її структуру та механізми в Україні. Поглиблений аналіз засвідчив, що існуюча система, незважаючи на численні спроби реформ, залишається вразливою до економічних та демографічних змін.

Фінансові аспекти державного пенсійного страхування також зазнали ґрунтовного дослідження, зокрема розглянуто доходи і видатки Пенсійного фонду. Було встановлено, що основні проблеми фінансування системи пов'язані з її залежністю від державних субсидій, нестабільністю надходжень та високою часткою тіньової економіки. Аналіз управлінських процесів показав низьку ефективність адміністративних структур, що ускладнює впровадження реформ. Серед запропонованих шляхів подолання цих проблем — підвищення прозорості фінансових операцій, запровадження нових механізмів контролю над доходами та витратами, а також активізація боротьби з тіньовою економікою.

Соціально-економічні аспекти пенсійного страхування також стали об'єктом ретельного аналізу. Було виявлено, що соціальна нерівність у розподілі пенсійних виплат залишається серйозною проблемою. Нестабільність політичної ситуації та відсутність чіткої стратегії розвитку системи також негативно впливають на її реформування. Оцінка перспектив розвитку пенсійного страхування в Україні свідчить про необхідність впровадження накопичувальної системи, яка зменшить навантаження на солідарний рівень і сприятиме довгостроковій фінансовій стабільності

Пенсійного фонду. Досвід інших країн показує, що впровадження сучасних технологій в управлінні пенсійними ресурсами є важливим для підвищення ефективності системи.

Дослідження продемонструвало, що впровадження накопичувальної системи, незважаючи на певні складнощі, є перспективним напрямом розвитку пенсійного страхування в Україні. Це вимагає створення відповідної інфраструктури для управління пенсійними активами та забезпечення їх надійного збереження. Важливим елементом успішного реформування є також підвищення рівня фінансової грамотності населення, що допоможе зміцнити довіру до нових інструментів пенсійного забезпечення. Крім того, ефективне впровадження накопичувальної системи потребує жорсткого контролю над діяльністю приватних пенсійних фондів та формування конкурентного середовища, що забезпечить високу якість послуг.

Важливо враховувати досвід міжнародних організацій та країн, що вже впровадили подібні системи. Це дозволить уникнути поширених помилок і сприятиме успішній адаптації накопичувальної системи до умов України. Проте реформування пенсійної системи потребує комплексного підходу, який включатиме не лише технічні, але й соціальні аспекти. Забезпечення рівного доступу до пенсійних виплат та захист найвразливіших верств населення є невід'ємними факторами, які мають бути враховані при розробці реформ.

Загалом, результати дослідження дозволяють сформулювати низку рекомендацій для подальшого реформування системи державного пенсійного страхування в Україні. До них належать впровадження накопичувальної системи, підвищення прозорості управління Пенсійним фондом, інтеграція сучасних технологій і розвиток приватних пенсійних фондів. Виконання цих рекомендацій не тільки сприятиме стабілізації пенсійної системи, але й забезпечить її стійкість та ефективність у довгостроковій перспективі, що є важливим для збереження соціальної стабільності в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 19.08.2024).
2. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота: підручник. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму. 2020. 275 с.
3. Закон України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» від 09 липня 2003 р. № 1058-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 49-51, ст. 376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення: 19.08.2024).
4. Розвиток державного пенсійного страхування в умовах пенсійної реформи: монографія Кириленка О., Малиняка Б. [та ін.]; Тернопіль: ТНЕУ. 2013. 350 с.
5. Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 05 листопада 1991 р. № 1788-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1992. № 3. ст. 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text> (дата звернення: 19.08.2024).
6. Медінська Т., Боднарук І. Недержавне пенсійне страхування в Україні: стан, перспективи розвитку та особливості оподаткування. *Фінансова і кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2012. № 2 (13). С. 310–318.
7. Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю» від 18 травня 2004 р. № 1727-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 33-34. ст. 404. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1727-15#Text> (дата звернення: 19.08.2024).
8. Зеленко В. Сучасні пенсійні системи пострадянських країн і досвід України. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 8. С. 159–166.

9. Стозок Л. Напрями вдосконалення системи державного пенсійного страхування в Україні. *Україна: аспекти праці*. 2006. № 1. С. 13–18.
10. Семигіна Т. Сучасна соціальна політика в Україні: організаційно-правові аспекти. *Соціальна політика*. 2021. № 3. С. 15–23.
11. Дяченко І. Правове регулювання пенсійного забезпечення в Україні: сучасні проблеми та перспективи. *Юридичний журнал*. 2022. № 7. С. 25–30.
12. Закон України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» від 09 липня 2003 р. № 1058-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2023. № 47. ст. 376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення: 19.08.2024).
13. Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 05 листопада 1991 р. № 1788-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2023. № 47. ст. 376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12> (дата звернення: 19.08.2024).
14. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09 липня 2003 р. № 1057-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2023. № 47. ст. 376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15> (дата звернення: 19.08.2024).
15. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2018 р. № 1056 «Про затвердження Порядку призначення та виплати пенсій». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1056-2018-п> (дата звернення: 19.08.2024).
16. Кабінет Міністрів України. Постанова «Про затвердження Порядку надання пільг з урахуванням середньомісячного сукупного доходу сім’ї» від 04 червня 2020 р. № 389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-2020-п> (дата звернення: 19.08.2024).
17. Федоренко В. Роль держави у формуванні системи пенсійного забезпечення. *Актуальні проблеми права*. 2020. № 8. С. 45–53.

18. Структура та функції Пенсійного фонду України. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 19.08.2024).
19. Digital Solutions Unlock Pensions for a Ukrainian Retiree Displaced by War. *IFES Ukraine*. URL: <https://www.ifesukraine.org> (дата звернення: 19.08.2024).
20. Гнатенко О. Європейські стандарти соціального забезпечення: адаптація в Україні. Київ: монографія інституту законодавства Верховної Ради України. 2021. 214 с.
21. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09 липня 2003 року № 1058-IV. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення: 22.08.2024).
22. Звіт про фінансові результати діяльності Пенсійного фонду України за 2023 рік. *Офіційний сайт Пенсійного фонду України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 22.08.2024).
23. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо удосконалення системи пенсійного страхування» від 25 січня 2018 року № 54-р. *Офіційний вісник України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv> (дата звернення: 22.08.2024).
24. Антикорупційна програма Пенсійного фонду України на 2024-2025 роки. *Офіційний сайт Пенсійного фонду України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 22.08.2024).
25. Звіт про стан виконання завдань та заходів, визначених Антикорупційною програмою Пенсійного фонду України та його територіальних органів на 2024-2025 роки, за I півріччя 2024 року. *Головне управління Пенсійного фонду України в Луганській області*. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 22.08.2024).

26. Закон України «Про державний бюджет України на 2024 рік» від 01 грудня 2023 року № 1082-IX. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20> (дата звернення: 22.08.2024)
27. Офіційний звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2023 році. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 22.08.2024).
28. Шалієвська О. «Фінансові аспекти державного пенсійного страхування в Україні». Київ: монографія центру учбової літератури, 2021. 250 с.
29. Соціально-демографічна ситуація в Україні: шляхи подолання наслідків війни. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/articles/sotsialno-demohrafichna-sytuatsiya-v-ukraini-shlyakhy-podolannya-naslidkiv-viyny> (дата звернення: 22.08.2024).
30. Проблеми фінансування пенсійного забезпечення в Україні. *Головне управління Пенсійного фонду України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 22.08.2024).
31. Адміністративне управління в системі Пенсійного фонду України. *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua> (дата звернення: 22.08.2024).
32. . У 2024 році уряд запустить нову пенсійну реформу. *Національна суспільна телерадіокомпанія України*. URL: <https://suspilne.media/news/articles/pension-reform-2024> (дата звернення: 22.08.2024).
33. Пенсійне забезпечення в Україні: сучасні тенденції та напрями розвитку. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. URL: <https://ujae.org.ua/pensions-2024> (дата звернення: 22.08.2024).
34. Омелянєвич Л. Бюджет Пенсійного фонду України. Маріуполь: монографія ДонНУЕТ ім. М. Туган- Барановського. 2016. 87 с.

35. Кір'ян Г., Ніколаєнко В. Фінансово-економічне обґрунтування подальшого реформування пенсійної системи. *Вісник Пенсійного фонду*. 2017. №4-5. С. 13.
36. Шумило В. Сучасний стан та перспективи розвитку системи пенсійного страхування в Україні. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2023. Т. 7. № 2. С. 65-72. URL: <https://is-journal.com/10.34689/10.34689/10.2023> (дата звернення: 22.08.2024).
37. Светлова Г. Формування соціально-економічного інституту недержавного пенсійного забезпечення населення України: дис. канд. екон. наук: 08.00.07 ; Донецький національний університет. Вінниця. 2015. 202 с.
38. Проблематика та перспективи реформування пенсійної системи України в контексті євроінтеграції та війни. *Укрінформ*. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3478996-problematika-ta-perspektivi-reformuvanna-pensijnoi-sistemi-ukraini-v-konteksti-evrointegracii-ta-vijni.html> (дата звернення: 22.08.2024).
39. Пенсійна система України: сучасний стан та стратегічні вектори розвитку. *DSpace ЗУНУ*. 2023. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/4180> (дата звернення: 22.08.2024).
40. Кириленко О., Козак Г. Перспективи реформування державного пенсійного страхування в Україні. *Світ фінансів*. 2011. Вип. 2. С. 120-131
41. Соціальне страхування : підручник О.П. Кириленко, В.С. Толуб'як, А.А. Сидорчук [та ін.]; ТНЕУ, 2016. 515 с.
42. Сидор І., Денисюк Т. Державне пенсійне страхування в Україні: виклики сучасності та напрями реформування. *Світ фінансів*. 2022. № 1. С. 22-35. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/49101>
43. Горин В. Роль пенсійного страхування у забезпеченні суспільного добробуту. *Сталий розвиток економіки*. 2017. Вип. 1 (34). С. 158-167. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/22100>
44. Коваль С. Система державного соціального страхування: досвід України та Німеччини. *Світ фінансів*. 2018. № 2 (55). С. 67–77.

45. Петрушка О. Модернізація системи формування і використання фінансових ресурсів пенсійного страхування в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 10. С.23-33. <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/45127>

46. Гузела І. Сучасні тенденції розвитку страхування в Україні. *Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації* : зб. тез доп. XVIII Міжнар. наук.-практ. конф. молод. вчен. (м. Тернопіль, 6 травня 2021 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2021. С. 78-80.

47. Сидор І., Петрушка О. Внутрішній аудит в системі надання послуг з державного пенсійного страхування. *Ефективна економіка*. 2022. № 12. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/49100>